



**РАБОТНИЦА
і СЯЛЯНКА**

№ 2

88



16 сакавіка адбудуцца выбары ў вышэйшы орган дзяржаўнай улады нашай краіны — Вярхоўны Савет СССР. Увесь савецкі народ дзейна рыхтуецца да гэтай знамянальнай падзеі.

Падрыхтоўка і правядзенне выбараў будуць праходзіць у абстаноўцы новага магутнага ўздыму прамысловасці, сельскай гаспадаркі — усёй эканомікі краіны.

У гэтай выбарчай кампаніі, як і ва ўсіх папярэдніх, жанчыны прымаюць самы актыўны ўдзел. Шмат жанчын ува-

ходзіць у склад выбарчых камісій.

Сотні жанчын працуюць агітатарамі сярод насельніцтва. У цэхах, інтэрнатах, на кватэрах выбаршчыкаў яны праводзяць гутаркі. Проста і дасходліва расказваюць пра сутнасць знешняй і ўнутранай палітыкі нашай краіны, пра дасягненні савецкага народа і працоўных Беларусі за гады Савецкай улады, пра вялікія правы савецкага чалавека, пра жыццё працоўных у краінах капіталу.

Жанчыны Беларусі разам з усім народам рыхтуюцца дастойна сустрэць выбары ў Вярхоўны Савет СССР: на прадпрыемствах разгортваецца спаборніцтва за павышэнне прадукцыйнасці працы, за выпуск звышпланавай прадукцыі.

На здымку: агітатар Аляксандра Сілакова — майстар зборкі Мінскага шарыкападшыпнікавага завода — праводзіць гутарку з выбаршчыкамі ў маладзёжным інтэрнаце.

Фота П. Нікіціна.

На першай старонцы вокладкі: Герой Сацыялістычнай Працы калгасніца сельгасарцелі «Маяк сацыялізма» Рудзенскага раёна Серафіма Паўлаўна Тарашкевіч са сваёй унучкай Таняй.

Фота А. Лукашова.

На чацвёртай старонцы вокладкі: Выступленне ўдзельнікаў самадзейнага ансамбля песні і танца Мінскага акруговага Дома афіцэраў.

Фота П. Нікіціна і Е. Кольчанкі.

ЗА БАГАЦЦЕ ПРАДУКТАЎ!

У ЖЫЦЦІ нашай рэспублікі адбылася радасная падзея — Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР 32 перадавым работнікам сельскай гаспадаркі за выдатныя поспехі, дасягнутыя ў вытворчасці збожжа, бульбы, лёну, мяса, малака і іншых сельскагаспадарчых прадуктаў, і ўкараненне ў вытворчасць дасягненняў навукі і перадавога вопыту прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы. 4970 чалавек узнагароджаны ордэнамі і медалямі Савецкага Саюза.

З вуснаў у вусны перадаюцца ад усяго сэрца віншаванні таварышам, удастоеным высокіх урадавых узнагарод. Яны адносяцца не толькі да ўзнагароджаных, але і да тых, хто, не шкадуючы сіл, працуе на калгасных і саўгасных палях, на жывёлагадоўчых і птушкагадоўчых фермах. Яны адносяцца да ўсяго беларускага народа, які паспяхова ператварае ў жыццё гістарычныя рашэнні XX з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Узнагароджанне лепшых людзей калгаснай і саўгаснай вытворчасці яшчэ і яшчэ раз даказвае, што слава і пашана ў нашай краіне прыходзяць да чалавека толькі за сумленную, самаадданую працу. Сярод Герояў Сацыялістычнай Працы мы бачым даярку з саўгаса «Свіслач» Гродзенскага раёна Мар'ю Віктараўну Занеўскую. Некалькі год таму назад, калі яна, зусім яшчэ маладая і неспрактываваная, прышла працаваць у саўгас, цяжка было меркаваць, што слава аб яе працоўных поспехах разнясецца па ўсёй рэспубліцы. Пагаварыце з гэтай дзяўчынай зараз, і вы пераканаецеся, што праца для яе з'яўляецца невычэрпнай крыніцай радасці і натхнення. Мар'я Віктараўна палюбіла нялёгкую работу даяркі. Яна пільна сочыць за тым, каб каровы былі сыты і дагледжаны, каб давалі ўсё больш і больш малака. Камсамолка Занеўская вышла на першае месца сярод даярак рэспублікі, надаўшы за мінулы год у сярэднім па 6681 кілаграму ад кожнай каровы, а ад «Іжоры» больш 10 тысяч кілаграмаў малака.

У 1950 годзе пачала працаваць даяркай у калгасе імя Жданава Брэсцкага раёна Лідзія Іванаўна Асіюк. Для чытачак нашага часопіса яна — старая знаёмая. Яе імя не раз упаміналася сярод імёнаў лепшых даярак рэспублікі. Восем год таму назад за Лідзіяй Іванаўнай замацавалі 16 беспародных кароў, як і на ўсёй ферме, маламалочных. З году ў год перадавая даярка дабівалася павышэння надояў. У 1957 годзе яна атрымала па 5075 кілаграмаў малака ад кожнай каровы. Цяпер усе бачаць, што яе каровы мясцовай пароды не ўступаюць самым славытым пародам.

Дзякуючы такім даяркам, як М. В. Занеўская, Л. І. Асіюк, Т. С. Зубарава, А. Г. Сакун, М. Я. Ткачова і многім іншым, вытворчасць малака ў калгасах і саўгасах рэспублікі за тры гады ўзрасла ў 2,2 раза.

Прачытайце ў гэтым нумары часопіса нарыс пісьменніка Антона Бялёвіча пра Героя Сацыялістычнай Працы звеннявую па ільну Еву Раманаўну Карачан, і перад вамі ва ўвесь рост паўстане чалавек з неспакойным характарам і моцнай воляй, неў-

гамаваная працаўніца, перад якой калгасны лад адкрыў шырокую дарогу да шчасця.

Удастоеныя высокіх урадавых узнагарод — гэта людзі, для якіх інтарэсы Радзімы вышэй за ўсё. Гонар ім і слава!

У дні, калі краіна даведалася аб узнагароджанні перадавых людзей нашай рэспублікі, у Мінску адбывалася рэспубліканская нарада перадавікоў сельскай гаспадаркі. Два дні каля 1200 удзельнікаў нарады ўсебакова абмяркоўвалі вынікі мінулага сельскагаспадарчага года, дзяліліся вопытам, ускрывалі недахопы, абмяркоўвалі планы на будучае.

Вялікай і радаснай падзеяй для беларускага народа з'явіўся ўдзел у гэтай нарадзе Першага сакратара Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза М. С. Хрушчова і члена Прэзідыума ЦК КПСС М. Г. Ігнатава. Мікіта Сяргеевіч пабываў на аўтамабільным і трактарным заводах, у калгасах імя Гастэлы і «Новы быт». Ён гутарыў з рабочымі, калгаснікамі, прадстаўнікамі інтэлігенцыі. З вялікай прамовай выступіў таварыш Хрушчоў на нарадзе перадавікоў сельскай гаспадаркі. Ён пераканаўча паказаў, якія велізарныя магчымасці мае наша рэспубліка для далейшага ўздыму сельскай гаспадаркі, і заклікаў зрабіць яе адной з самых перадавых па вытворчасці сельскагаспадарчых прадуктаў і адной з самых багатых рэспублік вялікага Савецкага Саюза.

Мы ганарымся, што сярод атрымаўшых высокія ўрадавыя ўзнагароды шмат жанчын. З 32 Герояў Сацыялістычнай Працы — жанчын 18. Вось што сказаў М. С. Хрушчоў пра адну з гераінь — старшыню калгаса «Перамога» Рудзенскага раёна Тацяну Іосіфаўну Жыгалька: «Гэта выдатная жанчына. Яна працавала раней у цёплым кабінёце, атрымлівала добрую зарплату. Але яе, як камуніста, пачыгнула на неспакойнае жыццё — на работу старшын калгаса. Тацяна Іосіфаўна вельмі добра справілася са справай. Няхай будзе ў нас больш такіх жанчын, няхай будзе больш і мужчын, якія бралі б прыклад з такіх жанчын, такіх высакародных учынкаў».

Партыя заклікае нас змагацца за багацце прадуктаў. У бліжэйшыя два-тры гады мы павінны мець у неабходнай колькасці літаральна ўсе прадукты, патрэбныя працаўнікам горада і вёскі.

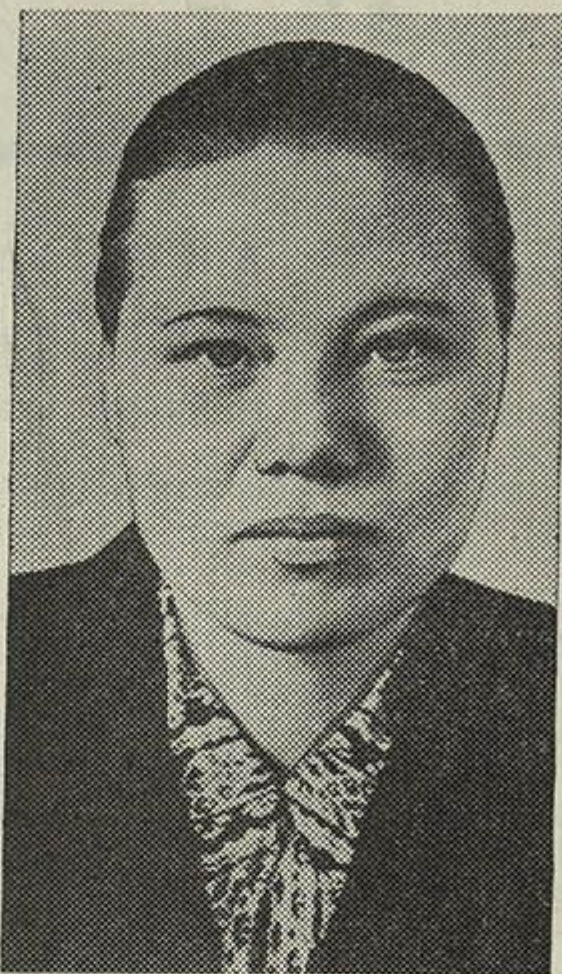
Ужо ў сучасны момант вытворчасць малака ў СССР дасягнула прыкладна 95 працэнтаў ад яго ўзроўню ў ЗША, а па агульнай выпрацоўцы масла, гэта значыць уключаючы хатнюю выпрацоўку, мы ўжо некалькі абагналі Амерыку. Партыя заклікае нас прыкласці ўсе сілы, каб у бліжэйшы час дагнаць Злучаныя Штаты Амерыкі па вытворчасці малака, мяса, масла на душу насельніцтва.

Перадавікі сельскай гаспадаркі нашай рэспублікі на канкрэтных прыкладах паказваюць, як трэба гэтую задачу ператвараць у жыццё. Няхай жа іх вопыт стане здабыткам усіх калгасаў і саўгасаў.

Працаўніцы сельскай гаспадаркі рэспублікі! Змагайцеся за багацце прадуктаў, каб жыццё наша стала яшчэ лепш, яшчэ прыгажэй!



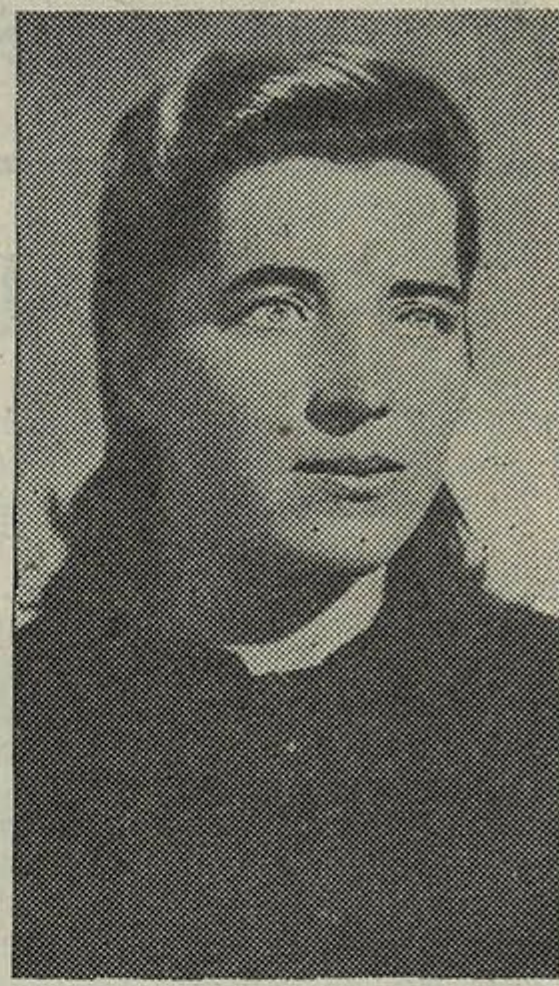
Слава Героям Сацыялістычнай Працы!



Аляксандра Грыгор'еўна Сакун.



Надзея Іванаўна Букатая.



Соф'я Мартынаўна Юргель.

Д о б р а !

ВЯСЁЛЫМІ агеньчыкамі засвяціліся вочы ў Евы Раманаўны Карачан, калі засінеў на яе ўчастку лён. А ўчастак шырока, далёка разліўся блакітным возерам да небасхілу. Дзесяць гектараў было пасеяна лёну летась у звяне Евы Раманаўны. Дагаджалі яму. Накармлены і напоены быў заўсёды. Добры вырас. Вырвалі ды ў тонкія снапы павязалі лён. У тонкіх снапах ён хутчэй прасыхае. Шамочкамі звінелі ды сэрца радавалі тыя паспелыя галоўкі ў снапах. Абіваць пачалі іх на таку, ад мякіны адвеялі ды ўзважылі тое пахучае насенне. З аднаго гектара ўзважылі — 10 цэнтнераў! Пазірае здзіўлены вагаўшчык.

— Каменне тут? Што ты ўзважваеш, Ева Раманаўна?

— Золата!

Рукамі развёў вагаўшчык: дзіва! На іхніх землях — і такі ўраджай!

— Кладзіце яшчэ, — гаворыць вагаўшчык. — Што нам другі гектар пакажа?

З другога гектара ўзважылі. Паказаў! Адзінаццаць цэнтнераў! І так кожны гектар, і так усе дзесяць гектараў сыпанулі!

— Добра! — радуецца старшыня калгаса Уладзімір Фёдаравіч Капытка. — Вельмі добра.

2 А цяпер звяно Евы Раманаўны трэ свой цудоўны лён. Ва-

Антон БЯЛЕВІЧ

лакністы, шаўкавісты ўдаўся. Цёплая, доўгая была восень. Вылежалася траста пад буйнымі жнівеньскімі росамі. Адсыпаецца кастрыца ад валакна. А чаму ж задумалася звеннявая, чаму спамурнела? Успомнілася ёй тая восень, калі ўглум пайшло многа трасты. Праўда, у звяне Евы Раманаўны і ў тую восень лён быў падняты са сцелішча ў цёплым сонечным дні.

— Другім трэба дапамагчы, — гаварыў ёй старшыня. — Трасты яшчэ многа на поплаве.

— Добра, — згаджалася звеннявая. — Заўтра выйдзем.

Прачнулася яна назаўтра раненька і хутчэй да акна: якое ж сёння надвор'е? Зірнула і ажно збялела з твару, як той снег белы на дварэ. Зіма! Да сябровак кінулася.

— Бяда! Зіма, а лён на сцелішчы.

— Дык мы ж паднялі свой.

— Свой! — злуецца звеннявая. — А там хіба чужы? І там жа наш. Збірайцеся. Ратаваць лён трэба. І выратавалі.

У праўленні калгаса я натрапіў на раённую газету, дзе быў змешчаны партрэт Евы Раманаўны. Знатная звеннявая, як і ў жыцці, глядзіць з таго партрэта добрым, разумным позіркам. На чорным пінжаку ў яе два медалі.

Яна многа разоў была ўдзельніцай Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі. Там яе ўзнагародзілі Вялікім Залатым і Малым Сярэбраным медалімі. Заслужыла. Канкрэтныя факты гавораць пра гэта.

Вясною 1953 года Ева Раманаўна стала звеннявой. Не верылі тады яшчэ многія ў звяне ў лён.

Усё ж дабілася звеннявая свайго: з кожнага гектара звяно сабрала ў першы год па 8,7 цэнтнера ільноссемя і па 8 цэнтнераў валакна. Добрыя прыбыткі атрымаліся і высокая аплата працадня. Гэта акрыліла людзей. У 1955 годзе звяно Евы Раманаўны яшчэ большага дасягнула: 9,6 цэнтнера семя і 8,3 цэнтнера валакна з кожнага гектара. Добра? Добра!

Шырока, далёка пакацілася слава па раёне, вобласці, рэспубліцы. Да Евы Раманаўны пачалі ездзіць вучыцца з блізкіх і далёкіх калгасаў. Расце слава, а разам з ёю і адказнасць за справу. Нельга ж зніжацца, новы ўзлёт патрэбны. А вясна 1956 года — ой, вясна! Вочы б не глядзелі на тую вясну. Гразь, калатуша. Дзесяць гектараў трэба сеяць лёну звяну, а на поле не ўлезці. І раптам выдаўся цёплы сонечны ранак.

Дружна вышла на працу ўсё звяно. Пачалі сеяць. Пачало сяўбу і звяно Рахманкі Яўгені, з

якім Ева Раманаўна спаборнічае. Зладжана ідзе работа і ў звяне Рахманкі Яўгені. І яна добра разумее, што спазнілася вясна, заблукалася на гразкіх каліінах дарог, што трэба спяшацца, а то кукіш пакажа позні лён.

Павячэраюць людзі ды спаць кладуцца. Гаснуць у хатах аганькі. Толькі свецяцца вокны ў хаце Евы Раманаўны. Брашуркі пра лён чытае, канспекты свае перагортвае. Яна ж закончыла трохгадовыя агра-тэхнічныя курсы, дыплом ёсць з добрымі адзнакамі. Дыплом — дыпломам, а вучыцца трэба: жыццё не стаіць на месцы. Не адстаць бы ад жыцця.

Позна сядзіць Ева, не заўважае, што сястра Надзя моўчкі пазірае на яе. Думае Надзя пра старэйшую сястру: «Што гэта яе прыкавала да стала? Няўжо ёй больш, чым усім трэба? Няўжо разбагацець хочацца? Дык усё ж ёсць у доме: і карова і свінні, хлеб і да хлеба. Апранаемся добра... Што ж цябе гоніць да сонца ў поле? Што трымае да трэціх пеўняў каля тых кніжак? Вось дурная! Можна слава ўскружыла табе галаву? Першаю, толькі першаю хочаш быць... Але ж яна пра гэта ніколі нават ні слова, ні намёку... Дурная я сама! Работу любіць, лён свой любіць дарагая мая, добрая мая Ева...»

І сэрца Надзі напаўняецца пяшчотай.

— Кладзіся ты, Ева, а то мне не спіцца пры святле, — хітруе Надзя. — Вочы баляць...

Гасне агонь і ў хаце Евы Раманаўны Карачан. Спакойнай ночы, слаўныя людзі!

А якая тая ноч у гарачы час? Яшчэ куры на седале, а Ева Раманаўна ўжо на нагах, разам са сваімі працавітымі сяброўкамі. Шчырыя людзі, добрыя работнікі ў яе звяне. З часу арганізацыі звяна працуе Ганна Ігнацьеўна Моніч. Зраділася з лёнам. А Шышэня Надзея Кірылаўна? Дзень пры дні выходзіць на работу.

І не было таго дня, каб яна спазнілася на работу. А ў яе ж чацвёрта дзяцей...

Адсеяцца адсеяліся ў тую дажджлівую вясну, але гэта толькі пачатак барацьбы за лён. Трэба ж яго вырасціць. А рос ён вельмі марудна. Паказаліся зямлі зялёныя крыжычкі, ледзь-ледзь засталі зямлю і пачырванелі ад холаду. Сухавей і холад наляцелі, спалохалі кволы лён. Саграваць трэба яго, даць падмацунак. Ева Раманаўна добра ведае, як і чым ратаваць лён. І кніжкі, і практыка навучылі звеннявую. Досвіткам падымае ўсё звяно на

ногі. Пазяхаюць, бурчаць некаторыя калгасніцы.

— Чаму спаць не даеш? От яшчэ новая мода.

— І праўда: бог дзень дасць для работы.

— А лён бог дасць? Хлеб ды грошы табе дасць?

Пачалі ратаваць свайго гадванца. Падкармілі яго аміячнай салетрай. Акрыяў, павесялеў, расце. Прапалолі. Лёну стала свабодней, давай кучаравіцца, нацыбатыя ножкі трывала станавіцца. І можа таму, што так хараша зацвіў лён, ці можа таму, што так спорыцца работа, — весела, радасна на сэрцы ў звеннявой.

— А як там у Яўгені? Прапалолі ўжо? — пытаецца Ева Раманаўна. — Ніхто не быў у звяне Яўгені? Можна ў яе лепшы лён? Можна яна перагнала нас?

Гэта назнарок яна так загаварыла, каб яшчэ больш падзадорыць, падагрэць у рабоце звяно.

— Жэнька нас не абгоніць, — адказвае ёй адна.

— А хочаш, дык заткнём Жэньку за пояс? — пытаецца другая. — Хочаш?

Звеннявая ў душы рада гэткаму настрою дзяўчат, але спакойна кажа:

— Пояса яшчэ таго не выткалі, за які Жэньку заткнеш... Сама была ў яе звяне, — нарэшце прызнаецца Ева Раманаўна. — Добры іх лён.

Дружнае, добрасуседскае было спаборніцтва. Хоць і позна пасеялі, хоць і многа было перашкод, а лён урадзіў добры. У звяне Евы Раманаўны Карачан кожны гектар даў: ільноссемя 8,3, валакна 6 цэнтнераў. У звяне Рахманка Яўгені Андрэеўны трохі ніжэйшы ўраджай: ільноссемя 7,8, валакна 5,8 цэнтнера. Толькі адно звяно Евы Раманаўны за тры гады палажыла ў калгасную касу больш мільёна рублёў! Падведзены вынікі спаборніцтва паміж звеннямі і за мінулы год. Добрыя вынікі. Лепшыя, чым у 1956 годзе. У звяне Евы Раманаўны кожны гектар даў: валакна — 8, ільноссемя — 10,5 цэнтнера. Амаль такі ж ураджай і ў звяне Яўгені Андрэеўны Рахманка.

Багатымі, шчаслівымі ўступілі калгаснікі ў новы, 1958 год. Яшчэ больш шырокія планы ў людзей на гэты год.

Трэ Ева Раманаўна Карачан свой лён, любуецца шаўкавістым, валакністым і ўжо цяпер бачыць яшчэ шырэйшыя блакітныя азёры ільну ў сваім родным калгасе. А пры гэтай думцы радасцю поўніцца сэрца, спорыцца ў руках работа.

Калгас «Новае жыццё», Карэліцкі раён.



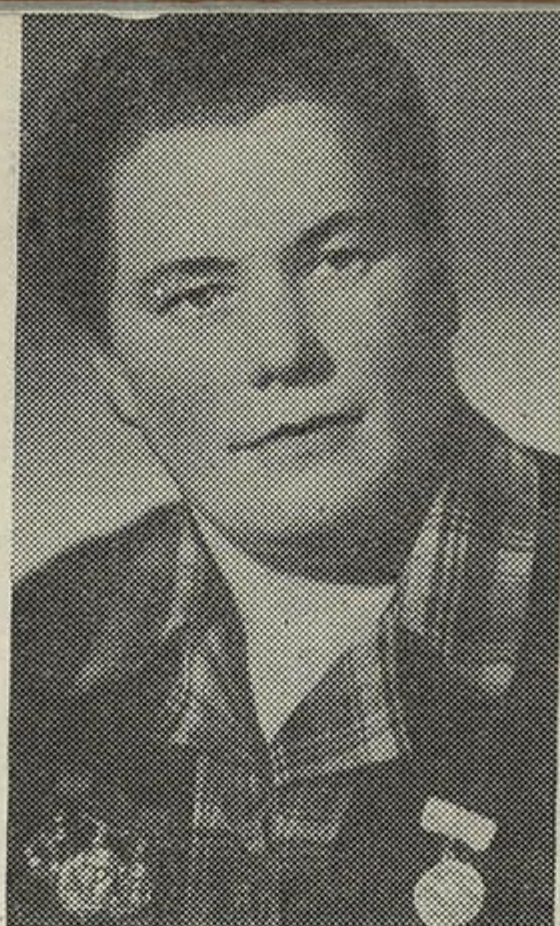
Ева Раманаўна Карачан.



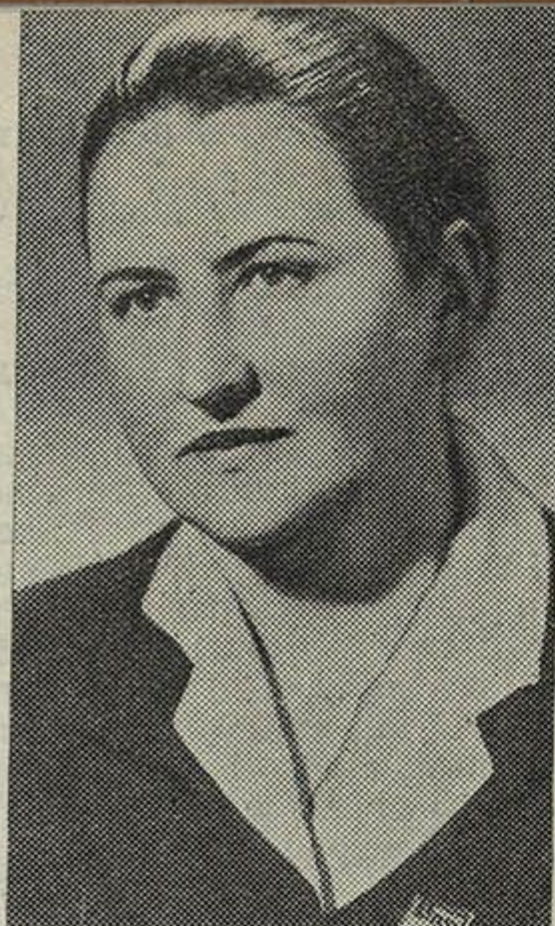
Валянціна Пракопаўна Кароткая.



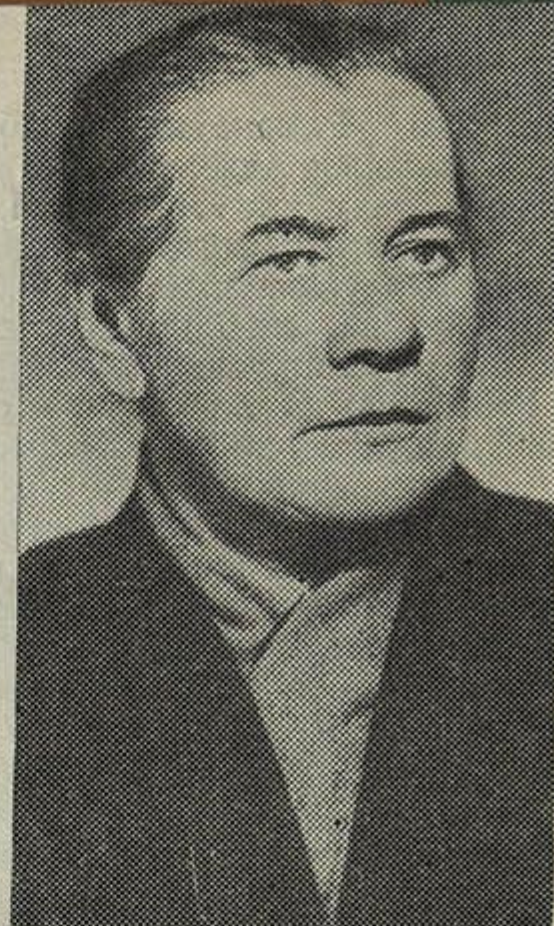
Яўгенія Філіпаўна Сідарчук.



Ядзвіга Іосіфаўна Будай.



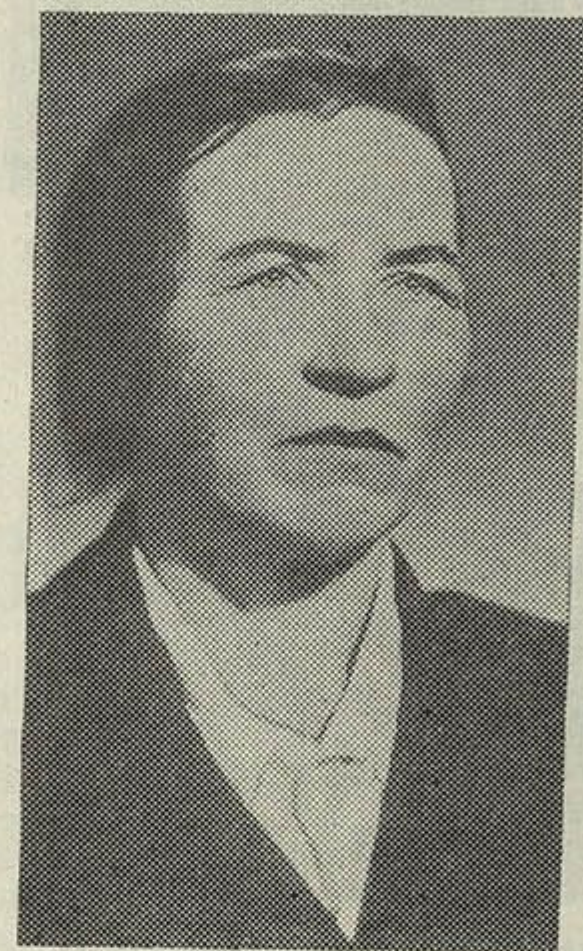
Тацяна Іосіфаўна Жыгалка.



Мар'я Іосіфаўна Кавалёва.

Сваё слова стрымаю

(Гутарка з Героем Сацыялістычнай Працы Я. Будай)



Мар'я Якаўлеўна Ткачова.



Феадосія Фёдараўна Кісялёва.

ВЕСТКА аб прысваенні мне высокага звання Героя Сацыялістычнай Працы радаснай ластаўкай уварвалася ў дом, і часцем напоўніла сэрца. Як добра жыць у краіне, дзе так высока цэніцца праца простых людзей!

Я ганаруся тым, што з'яўляюся дачкой вялікага савецкага народа, і ад усёй душы дзякую за ўзнагароду.

Не думала я пра славу, калі пайшла ў даяркі. Мне толькі вельмі хацелася працаваць так, як Алёна Пятроўна Акуліч — перадавая даярка ў раёне.

— Хіба ў яе каровы асаблі-

выя? — не раз пыталася я Мар'ю Яфімаўну Сіўцову, нашага заатэхніка.

— Каровы такія ж, — смялася яна ў адказ, — а толькі прыглядзіся, ці не асаблівыя ў яе рукі?

Правільную думку падала мне Мар'я Яфімаўна. Пачала я прыглядацца. Не саромячыся становілася каля даяркі і глядзела, як яна чысціць кароў, мые, масіруе вымя. Лішні раз ішла да заатэхніка за парадай.

— Захоўвай рэжым работы на ферме, — вучыла Мар'я Яфімаўна і дапамагала складаць рацыён.

Здаецца, што тут асаблівага? А тым часам строгі рэжым, дакладны час кармлення, дойкі, нават прагулкі — усё гэта адбіваецца на ўдойнасці кароў.

У 1953 годзе далі мне групу першацёлак. Тады я надаіла ад кожнай з іх па 2 030, на другі год — па 3 000, на трэці — па 3 600, а ў мінулым годзе па 4 986 літраў малака.

Год ад году прыбывае надой. Што ж на яго ўплывае? Найперш — захаванне рэжыму, добрае кармленне. Нікуды не варта, калі даярка кіне карове корм і не гляне, як яна есць. Важна, каб карова паядала корм з апетытам, а для гэтага трэба своечасова або воструб'я падсыпаць, або сілас пасаліць, а то і замяніць яго карняплодамі. Я пераканалася, што ад сакавітых кармоў асабліва павышаюцца надой. Каровы маёй групы ў сярэднім за суткі даюць па



Хрысціна Цімафееўна Міхнёва.



Ольга Сямёнаўна Галубцова.

20—25 літраў, а «Анега» — па 32: яна любіць сакавітыя кармы, і я скормліваю ёй у суткі да 60 кілаграмаў!

Вельмі важна вивучыць густы і звычкі скаціны. А галоўнае — любіць жывёлу, не лічыцца з працай. Гэтае залатое правіла за-своіла не толькі я, а і ўсе даяркі нашага калгаса. Мы самі, калі трэба, і кармы падвозім, а летам пераводзім кароў на зялёны кан-веер.

Спачатку скормліваем жыта з вікай, потым гарох з кукурузай. А там і кукуруза з пачаткамі па-спявае. Увосень даем капусныя адкіды. Зялёнага корму даем уво-лю, сочым, каб у кармушках ні-чога не заставалася.

Кароў і летам падкормліваем: на кожны літр малака даем па 200 грамаў канцэнтратаў. Зімой таксама, акрамя агульнага рацы-ёна, даем каровам на кожны літр малака па 500 г бульбы, 100 г канцэнтратаў і 500 г буракоў.

З зімовага стойлавага перыяду жывёла выходзіць у нас ва ўсёй сіле. Таму і надоі растуць.

Летась была я на Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы. Разам з даяркамі пабывала ў падмаскоўным калгасе імя Ільіча, дзе сярэдні надой складае па 6000 літраў у год ад каровы.

Мне ўсё яшчэ сніцца ферма калгаса імя Ільіча. Як там чы-ста, прыгожа, як зручна праца-ваць! Перад даеннем кароў вя-дуць пад душ, затым пераводзяць у даільную залу. Малако па тру-бах адразу паступае ў малочную, астывае ў дарозе і разліваецца па бітонах. Рукамі ніхто не дакрана-ецца малака. Ёсць у іх і радзіль-ная зала. Цялят ад каровы адра-зу ж адбіраюць у ізалятар. Доб-рая ферма, слоў няма.

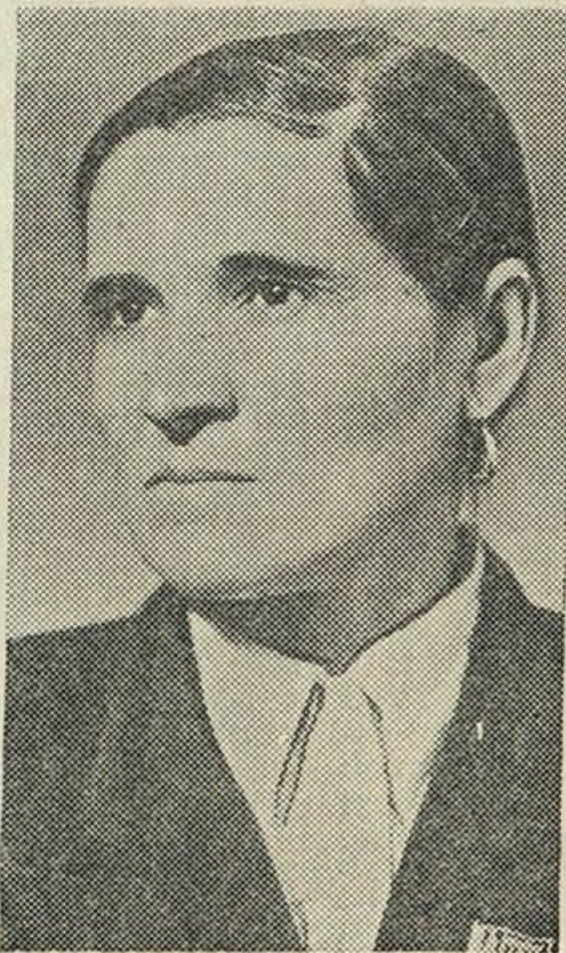


Ірына Пятроўна Камінская.

У нас такой раскошы няма. Але і ў нас кароўнікі добра збу-даваны, у іх чыста і цёпла. За-вялі электрадойку, аўтапаенне. Сёлета зробім даільную пляцоў-ку.

У нашым калгасе 150 дойных кароў. Летась у сярэднім мы на-даілі па 4 440 літраў малака ад каровы. Наш калгас абавязуе атрымаць 420 літраў малака на кожны гектар сельгасугоддзяў, а атрымаў па 444. Сёлета мы мяр-куем надаць па 500 цэнтнераў малака на 100 гектараў сельгас-угоддзяў. Маё абавязацельства — даць па 5300 літраў ад каровы. Зраблю ўсё, каб стрымаць слова. Да гэтага абавязвае мяне высокая ўзнагарода: званне Героя Сацыяліс-тычнай Працы, слава, якую акру-жыў мяне народ.

Калгас «Савецкая Беларусь»
Мінскага раёна.



Сцепаніда Філіпаўна Ільючык.



Тацяна Сямёнаўна Зубарава.



Мар'я Вінтараўна Занеўская.



Лідзія Іванаўна Асіюк.

ЖЫВАЯ ПАМЯЦЬ АБ ГЕРОЯХ

...Масква, 2-я Нова-Пясчаная, 3, кв. 31... Тут, у адным з новых дамоў, жыве дачка легендарнага героя грамадзянскай вайны, камдзіва Васілія Іванавіча Чапаева — Клаўдзія Васільеўна. Адрас дачкі героя вядомы сотням савецкіх людзей. Сюды пошта дастаўляе дзесяткі пісем. Ёй пішуць знаёмыя і незнаёмыя, былыя бацькавы аднапалчане, якія разам з ім ішлі па дарогах грамадзянскай вайны, і людзі, адносна маладыя, якія бачылі героя толькі на партрэтах. Пішуць студэнты і піянеры, воіны Савецкай Арміі і калгаснікі... Цёплыя, шчырыя, сардэчныя пісьмы. Разнастайныя па зместу, яны маюць нешта агульнае. У іх жыве ўдзячная памяць аб чалавеку, які аддаў жыццё за шчасце людзей.

Былыя саратнікі героя паведамляюць аб новых фактах з баявой гісторыі роднай дывізіі. Маладыя воіны просяць выступіць з успамінамі. А піянеры з захапленнем раскажваюць аб тым, што правялі турыскі паход па месцах слаўных баёў дывізіі, якою ў гады грамадзянскай вайны камандаваў В. І. Чапаеў.

Клаўдзіі Васільеўне не толькі пішуць. Кожны былы чапаец, бываючы ў Маскве, лічыць сваім абавязкам наведаць яе. Вось і зараз мы засталі тут кандыдата медыцынскіх навук Капіталіну Георгіеўну Ярмошчанка — жонку старога сябра і баявога саратніка Чапаева — В. І. Ярмошчанкі.

— Мой бацька, — раскажвае Клаўдзія Васільеўна, — часта ўспамінаў імя Веніяміна Ярмошчанкі. Разам служылі яны ў 13 Нікалаеўскім палку, разам удзельнічалі ў грамадзянскай вайне. Дзякуючы Веніяміну, гаварыў бацька, стаў ён бальшавіком.

В. Ярмошчанка, які ўзначальваў падпольную бальшавіцкую арганізацыю ў Нікалаеве, быў палітычным настаўнікам Чапаева. Пад яго ўплывам пачаў будучы герой актыўна ўдзельнічаць у рэ-

валюцыйнай барацьбе. Шляхі сяброў не раз сыходзіліся на франтах барацьбы з контррэвалюцыяй. У разгар грамадзянскай вайны і баёў на Урале В. Ярмошчанка быў членам Рэўваенсавета Уральскага фронту, у складзе якога дзейнічала і Чапаеўская дывізія.

Васілій Іванавіч Чапаеў загінуў, калі яго дачка Клаве было ўсяго восем год.

— І тым не менш, — гаворыць Клаўдзія Васільеўна, — я добра памятаю бацьку. У той час я разам з братамі Аляксандрам і Аркадзіем жыла ў дзядулі (бацька ўвесь час знаходзіўся ў баях, пераходах і не мог трымаць нас пры сабе). Але якімі радаснымі і хвалюючымі бывалі рэдкія выпадкі, калі бацька ў перапынках паміж баямі мог урваць дзень-два, каб пабыць з намі. Гэта былі для нас сапраўды святочныя дні.

Чалавек беззапаветнай адвагі, патрабавальны да сябе і да падначаленых, Васілій Іванавіч Чапаеў быў заўсёды гатовы дапамагчы таварышу ў бядзе. Клаўдзія Васільеўна раскажвае, як бацька пасля гібелі свайго франтавога таварыша адшукаў яго жонку з двума дачкамі і ўзяў іх у сваю сям'ю, на сваё забеспячэнне. Ён гэтых дзяўчынак удачарыў.

Чапаеў праяўляў выключныя клопаты аб байцах. Так, у доме, дзе жыла яго сям'я, ён наладзіў невялікі шпіталь, у якім лячыліся байцы і камандзіры. І ў кожны свой прыезд да сям'і Васілій Іванавіч заходзіў да раненых, гутарыў з імі, раскажваў пра франтавыя справы.

Нягледзячы на занятасць, на няспынныя трылогі, Васілій Іванавіч знаходзіў час сачыць за выхаваннем сваіх дзяцей. Сталяр па прафесіі, ён не мог у царскай Расіі атрымаць адукацыю. Але самым гарачым яго жаданнем было, каб дзеці яго выраслі пісьменнымі і адукаванымі. Жаданне Чапаева ажыццявілася. Савецкая ўлада паклапацілася аб яго дзецях. Усе яны атрымалі адукацыю, ста-



К. В. Чапаева (стаіць) знаёміць К. Г. Ярмошчанку з сабранымі ёю матэрыяламі аб гісторыі Чапаеўскай дывізіі.
Фота О. Александровіча.

лі карыснымі і патрэбнымі людзьмі. Клаўдзія Васільеўна закончыла Вышэйшую партыйную школу і да апошніх год была на партыйнай рабоце. Шляхам бацькі пайшлі абодва сыны — яны выбралі сабе ваенныя спецыяльнасці. Старэйшы, Аляксандр, атрымаў вышэйшую ваенную адукацыю і стаў палкоўнікам. Ён і цяпер служыць у Савецкай Арміі. Малодшы, Аркадзій, — лётчык, загінуў пры выкананні службовых абавязкаў.

Клаўдзія Васільеўна знаёміць нас з цікавымі матэрыяламі аб гісторыі Чапаеўскай дывізіі, якія яна сабрала сама. Перагортваючы складзены ёю фотаальбом, пераносіцца ў даўно мінулыя, але памятныя падзеі. Ажываюць яркія, поўныя гераізму справы, у якіх удзельнічаў легендарны камдзіў і яго баявыя сябры.

Клаўдзія Васільеўна раскажвае пра чапаеўцаў, з якімі яна падтрымлівае цесную сувязь. Сярод іх і былы шафёр Чапаева В. Казлоў, і работнік палітаддзела Е. Скварцова, і вядомая кулямётчыца «Анка» М. Папова, і былы баец-чапаец, цяпер генерал-

маёр А. Беякоў, і дачка першага камісара дывізіі Д. Фурманава — Анна Дзмітрыеўна і многія іншыя.

Светлая памяць герояў грамадзянскай вайны, тых, чыёй мужнасцю, беззапаветнай адвагай і стойкасцю былі разгромлены ворагі маладой Савецкай рэспублікі, жыве ў народзе.

«Імёны такіх народных герояў, як Чапаеў, Шчорс, Руднеў, Пархоменка, Лазо, Дундзіч, матрос Жалызняк, і многія іншыя будуць увес час жыць у сэрцах пакаленняў...»

Яны натхняюць нашу моладзь на подзвігі і гераізм і служаць цудоўным прыкладам бязмежнай адданасці свайму народу, Радзіме, вялікай справе Леніна».

Гэтыя словы К. Е. Варашылава на адным са стэндаў у зале Цэнтральнага музея Савецкай Арміі найлепш выказваюць думкі і пачуцці нашага народа, які святкуе 40-годдзе сваіх слаўных Узброеных Сіл — першай у свеце арміі рабочых і сялян.

Д. РАМАНАУ

Такое не забываецца

Людзі і падзеі, аб якіх я хачу расказаць, так жыва і ярка паўстаюць перад маімі вачыма, быццам здарылася ўсё яшчэ ўчора, і мне здаецца, што расказаць аб іх — мой грамадзянскі абавязак.

У канцы кастрычніка 1941 года байцы падраздзялення маёра Гуніна з цяжкімі баямі з глыбокага варожага тылу прабіраліся да лініі фронту, дзе, яны ведалі, быў дарагі кожны салдат.

Сярод іх знаходзіліся дзве медсястры: Ніна Берасневіч і Валя Свечнікава. Кім былі яны да вайны — ніхто не ведаў. Чулі толькі, што Валя аднекуль з-пад Арла, а Ніна з Беларусі. Яны мужна дзялілі з байцамі ўсе нягоды баявога паходу, не ўступаючы ў адвазе салдатам-ветэранам.

Раніцай 28 кастрычніка падраздзяленне вымушана было прыняць няроўны бой. Пад моцным агнём праціўніка Ніна і Валя перавязвалі раненых.

Раптам фашысцкай мінай адзін з кулямётчыкаў быў забіты, другі ранены.

— Перавяжы кулямётчыка, Валя! — крыкнула Ніна Берасневіч, а сама лягла за кулямёт.

Валя перавязвала раненага ў шыю маёра Гуніна. Скрозь грукат страляніны яна ледзь магла разабраць словы: «У сховішча!» «Маскіруюцца!»

Байцы яшчэ нешта крычалі, але ўжо ні Валя, ні маёр не чулі: з-за хмызняку падпоўз фашыст і ўдарыў з аўтамата... Але і сам гад па-

плаціўся жыццём: граната, кінутая лейтэнантам Казюрам, трапіла ў цэль. Слуп агню і дыму ўзняўся там, дзе быў фашысцкі аўтаматчык.

— Маёр забіты! — закрычалі байцы.

Ніна кинулася да іх, але яе дапамога ўжо была не патрэбна.

Яна вярнулася да кулямёта. Яе блакітныя вочы пацямнелі ад гнева, глядзелі сурова і бязлітасна. Гітлераўцы пайшлі ў атаку. Вось яны ўжо зусім блізка.

— Агонь па фашыстах! — крыкнуў лейтэнант Казюра. Кулямёт Ніны касіў першыя шарэнгі фашыстаў.

Другі кулямёт працаваў таксама няспынна.

Выпусціўшы адной чаргой рэштку патронаў, Ніна ўскочыла на ногі, і байцы пачулі яе звонкі голас:

— Наперад, таварышы! Ура!

Усе бачылі, як, падхапіўшы вінтоўку, яна кинулася ўперад. То была ўжо не кволая і ўражлівая дзяўчына, якая густа чырванела пры сярдзітым вокрыку ўрача або плакала, убачыўшы знявечанае асколкамі цела байца. Перад намі быў суровы і бяспрашны воін-мсціўца.

І грывнула магутнае «ура!». Не ўстаалі фашысты, кинуліся хто куды.

Асцярожна неслі байцы на насілках з плашч-палаткі цяжка параненую Ніну. Яна была ў непрытомнасці. Толькі назаўтра дзяўчына расплюшчыла вочы. Слабым рухам



У Цэнтральным музеі Савецкай Арміі шмат дакументаў, якія паказваюць удзел жанчын у Вялікай Айчыннай вайне. На здымку: намеснік камандзіра гвардзейскага Таманскага авіяцыйнага палка капітан С. Г. Амосава ставіць задачу лётчыцам перад баявым вылетам. Раён Новарасійска, верасень 1943 г.



40 год назад нарадзілася маладая Савецкая Армія. На працягу ўсіх год яна зорка ахоўвала рубяжы нашай Радзімы ад ворагаў. І зараз, у дні мірнага будаўніцтва, воіны Савецкай Арміі пільна аберагаюць працу і жыццё савецкіх людзей.

У Н-скім падраздзяленні службы сержант Васілій Зайцаў. Васілій па праву лічаць адным з лепшых камандзіраў танка. Як выдатнік баявой і палітычнай падрыхтоўкі сержант Зайцаў двойчы атрымаў кароткатэрміновы адпачынак. Ён ездзіў у родны калгас «Рассвет» Кіраўскага раёна, дзе працуе цялятніцай яго маці Еўдакія Дзмітрыеўна. На здымку: сержант Васілій Зайцаў у вучэбным класе.



Ольга Андреевна Лазо — жонка, сябра і таварыш героя грамадзянскай вайны Сяргея Лазо — зусім нядаўна рассталася з формай афіцэра Савецкай Арміі.

Сорак з лішнім год назад — у першыя дні рэвалюцыі — Ольга Андреевна ўступіла ў Чырвоную Гвардыю. У Томску, на Даурскім фронце, у Прымор'і са зброяй у руках адстойвала Ольга Андреевна Лазо маладую Савецкую рэспубліку ў якасці чырвонагвардзейца і палітработніка. Яна член Камуністычнай партыі з 1914 года.

З 1940 года Ольга Андреевна выкладчык Ваеннай Акадэміі імя Фрунзе. Навучаючы іншых, Ольга Андреевна ўпарта і настойліва працавала над павышэннем сваіх ведаў. Яна здолела за гэтыя гады напісаць дысертацыю і атрымаць званне кандыдата гістарычных навук.

На здымку: Ольга Андреевна Лазо.

Фота О. Александровіча.

рукі дакранулася да перавязанай галавы, ледзь паварушыла засмяглымі вуснамі: «Прабіліся?»

Я бачу, як бы ўчора, суровыя, спахмурнелыя твары, маркотныя вочы са скупой салдацкай слязінай. З непакрытымі галавамі стаяць байцы наўкола свежай магілы пад магутнаю хвойяй.

— Бывай, Ніна — баявы наш таварыш! Мы не забудзем цябе. І адпомсцім.

Апошнія позіркы кідаюць байцы на маленькі ўзгорчак жоўтага пяску, на стромкі ствол векавой хвоі. На ім застанецца кароткі скупы надпіс: «Медсястра Ніна Берасневіч». Ён амаль нічога не скажа выпадковаму прахожаму, але многае напамінь сябрам аб мужнай беларускай дзяўчыне. Напэўна, таму я і пішу гэтыя радкі.

І. ФІЛІМОНАЎ,

удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, інвалід першай групы. Вёска Дужаўка, Чавускі раён.



Барыс Маркіянаў — былы камісар партызанскага атрада, звязанага з падпольнай групай обальскіх камсамольцаў, і Фруза Зянькова ў Віцебскім гісторыка-краязнаўчым музеі ля стэнда, прысвечанага юным мсціўцам.

Фота С. Капелькі.

Душа камсамольскага падполля

У ТЭАТРЫ юнага гледача ішла прэм'ера. На сцэне ажылі гераічныя подзвігі членаў падпольнай камсамольскай арганізацыі «Юныя мсціўцы», якая дзейнічала ў гады фашысцкай акупацыі ў Сіроцінскім раёне. Драматычна гучыць у фінале музыка. Маладых падпольшчыкаў вядуць на кару смерці. Яны ідуць з горда ўзнятымі галовамі, з песняй на вуснах. У вачах не страх, а нянавіць і пагарда да ворага.

— Сярод нас, — гаворыць, звяртаючыся да гледачоў, галоўны рэжысёр тэатра, — знаходзіцца кіраўнік арганізацыі «Юныя мсціўцы» Фруза Зянькова, адна з нямногіх обальскіх падпольшчыкаў, якія засталіся жывымі. Папрасім яе на сцэну.

У зале — гарачыя воплескі. У святле пражэктараў з'яўляецца маладая, сярэдняга росту, светлавалосая жанчына. Адкрыты твар, ясны позірк і ў той жа час нейкая сумная задуманасць у прыжмураных вачах. Фрузе падносяць кветкі. Яна глыбока ўсхвалявана і збынтэжана. Столькі перажыта ў гэты вечар! Толькі што прайшлі перад яе вачыма сцэны, якія выклікалі ў душы цэлую бурю перажыванняў і ўспамінаў. Пякучым болем адгукнулася ў сэрцы пагібель таварышаў па барацьбе, маці.

А зараз, калі гледачы выказвалі ёй свае пачуцці са шчодрасцю людзей, якія ўмеюць па-сапраўднаму цаніць гераізм, хваляванне, здавалася, дасягнула крайняй мяжы. Губы Фрузы ўздрыганулі і вочы павільгатнелі. Праз слёзную заслонку ўбачыла яна блізкія і дарагія твары. У гэтую не-

забыўную хвіліну яна асабліва востра адчула, як не хапае ёй побач баявых сяброў, з якімі яна прызвычалася дзяліць радасць і гора. Гледачы добра зразумелі душэўны стан Фрузы — і з новаю сілай выбухнулі воплескі.

... Нямалай вясковай дзяўчынкай прыехала Фруза ў Віцебск з намерам паступіць у школу ФЗН. Спачатку адчула сябе сіратой у вялікім горадзе, дзе ўсё нязвычайна, незнаёма. Але навокал былі добрыя людзі, і Фруза хутка абылася на новым месцы.

Скончыўшы школу ФЗН, яна стала майстрам-швачкай. Цікава жылося ў дружным калектыве фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі». Таварыскую, дапытлівую дзяўчыну заўважылі, і камсамольцы выбралі яе сваім ваякам.

Нібы гром сярод яснага неба, грывнула ваенная навала.

Фруза ўступае ў каманду проціпаветранай абароны, абясшкоджвае запальныя бомбы. Аднойчы раніцай пачулася далёкая кананада — фронт набліжаўся. Неўзабаве Віцебск апынуўся ў варожым тылу.

Шлях Фрузы і яе сябровак пралёг на Усход. Было адно імкненне — знайсці нашых. Пасля доўгіх бадаўняў па лясах Смаленшчыны дайшла да роднай вёскі Ішалы. Падзеі развіваліся так імкліва, што Фруза не паспывала іх асэнсоўваць. Дзяўчына была сведкай распраў над безабароннымі людзьмі. Яна зразумела, што вораг лютуе, каб паставіць народ на калені. Але не могуць пакарыцца людзі, якія пазналі радасць вольнага жыцця.

З вуснаў у вусны панеслася вестка: у Шашанскіх лясах з'явіліся першыя партызанскія групы. У сям'і Зяньковых вялікае ўражанне яна зрабіла на брата Фрузы — Мікалая. Ён хутка ўступіў у рады народных мсціўцаў. Фруза была гатова пайсці па слядах брата. Але ў яе планы жыццё ўнесла свае карэктывы. Фруза неяк сустрэлася з камісарам партызанскага атрада Барысам Кірылавічам Маркіянавым, аб чым пастараўся Мікалай.

— Мяркуем стварыць у Обалі і суседніх вёсках падпольную камсамольскую арганізацыю. Што скажаш на гэта? — спытаў камісар у Фрузы, дапытліва на яе пазіраючы.

— Добрая ідэя, — ажывілася Фруза. — Сэрца крывёй абліваецца, калі глядзіш на ўсё, што вакол адбываецца. Камсамольцы рвуцца ў бой.

— Толькі асцярожнасць і яшчэ раз асцярожнасць! — павучальна сказаў на развітанне Барыс Кірылавіч.

Памятаючы наказ камісара, Фруза асцярожна падбірала таварышаў па падпольнай барацьбе. У ліку першых былі Мар'я Дзяменцьева, Валодзя Езавітаў, Мар'я Лузгіна, Ніна Азоліна, Зіна Партнова, Валянціна Шашкова. Падпольныя камсамольскія сходкі збіраліся ў хмызняку, каля тапаграфічнай вежы, якую называлі маяком.

Дамовіліся аб паролях, яўках, падпольных клічках.

А калі паўстала пытанне аб выбары сакратара арганізацыі, назвалі імя Фрузы.

Неўзабаве фашысты занепакоіліся: невядомыя «зламыснікі» раскідалі лістоўкі, якія заклікалі да барацьбы з акупантамі, перарэзвалі тэлефонныя правады, праколвалі шыны аўтамабіляў.

Маладыя падпольшчыкі паступова авалодвалі метадамі дыверсійнай барацьбы. Падпольны райком камсамола параіў уладкоўвацца на работу да акупантаў, выбіраючы такія пасады, дзе можна было б непрыкметна і ў шырокіх маштабах шкодзіць ворагу.

Валодзя Езавітаў пайшоў на цагельны завод, Яўгеній Езавітаў і Мар'я Лузгіна паступілі на торфазавод, а Зіна Лузгіна — на ільнозавод. Ніне Давыдавай і Зіне Партновай удалося ўладзіцца ў нямецкую афіцэрскую сталовую. Сама Фруза аформілася памочнікам рахункавода. Ніна Азоліна працавала ў фашысцкай камендатуры перапісчыцай. Гітлераўцам і ў галаву не магло прыйсці, што гэтая прастадушная на выгляд дзяўчына — адна з актыўных падпольшчыкаў. О, калі б яны ведалі, што гэта яна па заданню партызан вывела са строю станцыйную вадакачку, падкінуўшы ў кучу вугалю міну.

Падпольшчыкі атрымалі адказнае заданне — знішчыць ільнозавод, прадукцыя якога ішла ў Германію. Побач з ім знаходзілася электрастанцыя. Пажар на заводзе знішчыў бы і электрастанцыю. Зіна Лузгіна знадзілася падкласці міну ў сушильную камеру. Калі Фруза падыйшла да завода, канчалася змена. Разам з рабочымі вышла і Зіна. Непрык-

метна Фруза перадала ёй мініятурныя міны, якія тая схавала за пазуху.

Растлумачыўшы вартаўніку, што яна вяртаецца за пакінутай касынкай, Зіна хаваецца ў цэху. Нясцерпа доўга цягнуцца хвіліны. У Фрузы б'ецца сэрца. А раптам хто сочыць за Зінай? Фруза з палёгкай уздымае, калі бачыць у прахадной сяброўку. Тая ідзе лёгкай хадой, з бесклапотным выглядам. Але за метраў пяцьдзесят ад завода прыбаўляе крок. Толькі яна параўналася з Фрузай, пачуўся аглушальны выбух. Забушавала вогненная стыхія. Яна знішчыла і завод і электрастанцыю. Ператварылі ў руіны цагельны завод.

Сярод белага дня на торфазаводзе са строю выйшаў экскаватар і тры матавозы.

«Няхай зямля гарыць пад нагамі акупантаў» — дэвіз маладых падпольшчыкаў. Дыверсія за дыверсіяй, сістэматычныя выбухі ўстрашаюць ваколіцы. Вывеўшы са строю бліжэйшыя прадпрыемствы, камсамольцы накіравалі галоўны ўдар супроць камунікацый ворага. Кожны гудок паравоза на станцыі Обаль выклікаў у падпольшчыкаў трывогу: на фронт спяшаліся эшалоны з варожымі войскамі, тэхнікай, неабходна было парушыць нармальны рух на чыгунцы і шасэйных дарогах.

Фруза параіла Мікалаю Алексееву апрагнуць касцюм змазчыка і пранікнуць на станцыю. На пучках стаяў эшалон з гаручым. Азірнуўшыся па баках, Мікалай хуткім рухам падклаў пад адну з цыстэрн магнітную міну. Па разліках выбух павінен быў адбыцца ў дарозе. Але размеры катастрофы перавысілі ўсе чаканні. Міна спрацавала на суседняй станцыі Лоўша, дзе стаяў састаў са снарадамі. Ад выбуху цыстэрні і снарадаў застagnaла зямля. Станцыя патанула ў моры агню. На ўсёй лініі Віцебск—Полацк спыніўся рух цягнікоў. Дыверсія навяла на гітлераўцаў паніку.

Выбухі гримелі і на шашы. Гэта ўзляталі ў паветра варожыя аўтамашыны. А аднойчы камсамольцы паднеслі фашыстам арыгінальны «сюрпрыз». За адну ноч яны спалілі тры масты на шашы Віцебск—Полацк.

Дыверсіі пад самым носам у акупантаў прыводзяць іх у шаленства. Яны ўзмацняюць тэрор, падсылаюць да людзей шпікаў і правакатараў. Цяжка перажывалі камсамольцы гібель сяспер Лузгіных, расстраляных па даносу здрадніка. У гестапа пазверску была закатавана Ніна Давыдава, якой удалося кінуць у кацёл атруту. Сто гітлераўцаў знайшло смерць у сталовай. Уцякаючы, Ніна вывіхнула нагу, і яе схавалі.

У падпольную камсамольскую арганізацыю ўваходзілі юнакі і дзяўчаты ад 16 да 20 год. Мала бачылі яны ў жыцці, але паспелі горача палюбіць яго. Чаму ж яны адважна глядзелі ў вочы смерці? Таму што ў свае маладыя гады былі перакананымі байцамі, палымянымі патрыётамі Радзімы.

Душа камсамольскага падполля — Фруза Зянькова не толькі кіравала арганізацыяй, але па даручэнню падпольнага райкома перавозіла міны

для дыверсій на суседніх станцыях, у тым ліку і ў Полацку.

27 жніўня 1943 г., выканаўшы чарговае заданне, Фруза вярталася з Полацка дадому. Вось і вёска Крупеніна. Цяпер да Ушалаў рукою падаць. Аднастайна раноча матор машыны. Раптам на шасэ вынікла знаёмая Фрузе постаць Аркадзя Барбашова. Ён рабіў жэсты рукой, быццам зганяў з твару муху. На сэрцы ў Фрузы пахаладзела: гэта быў умоўны сігнал небяспекі. Фруза спыняе машыну, расплочваецца і дзякуе шафёру. Калі трохтонка схавалася за парастам, Фруза і Аркадзь сышлі з шашы і паглыбіліся ў хмызняк.

— Кажы, што здарылася? — пытае Фруза з трывогай.

Аркадзь паведаміў жудасную вестку. Напярэдадні гітлераўцы акружылі вёскі Обаль, Зуі, Мосцішча і Ушалы. Амаль усе члены арганізацыі арыштаваны. Яўная здрада: у гестапаўцаў былі дакладныя адрасы падпольшчыкаў, загадзя складзеныя спісы. Яе шукаюць усюды. Аркадзь застаўся на волі. Ён ведаў, што Фруза ў Полацку, і пачаў дзяжурць на шашы. Трэба неадкладна падацца ў лес, да партызан.

Фрузу ахапіла нейкае здрантвенне, але яна хутка авалодала сабой.

— Раней, чым падацца ў атрад, трэба даведацца, што адбываецца ва Ушалах, — цвёрда гаворыць яна.

Дарэмны перасцярогі Аркадзя. Два дні Фруза з хмызняку назірае за акружанай гітлераўцамі вёскай. Але прабрацца дамоў ёй не ўдаецца. Толькі пазней, ужо будучы партызанкай, Фруза даведваецца аб падрабязнасцях пагібелі сяброў і маці.

Арганізацыю выдаў гестапаўцам здраднік, сын кулака Міхаіл Грачухін, які ўцёрся ў давер'е падпольшчыкаў. Арыштаваных камсамольцаў разам з бацькамі гітлераўцы прывезлі ў пасёлак Шуміліна, дзе жорстка катавалі. Але ім не ўдалося зламаць волю маладых патрыётаў, і яны памерлі як героі. Расстралялі гітлераўцы і маці Фрузы Марфу Аляксандраўну.

У людзей, моцных духам, нават самае лютае гора не здольна выклікаць песімізм, бязволья. У радах партызан Фруза змагаецца яшчэ больш самааддана. Іменна тады Фруза Зянькова падала заяву ў партыйную арганізацыю.

«Я хачу, — пісала яна, — у гэты час вялікай бітвы за гонар і свабоду народа быць у радах гераічнай Камуністычнай партыі, якая натхняе нас і вядзе да перамогі».

...Мірнае прамяністае неба над адроджаным Віцебскам. Фруза Зянькова з мужам жывуць у цэнтры горада. У іх новай кватэры можна ўбачыць калекцыю піянерскіх гальштукі. Фруза не піянерважатая, яна работнік ваенкамата. А гальштукі — падарункі вучняў. У большасці школ горада Фруза прынята ў ганаровыя піянеры. Яна часта выступае перад вучнямі, студэнтамі, маладымі рабочымі. Затоіўшы дыханне, слухаюць юнакі і дзяўчаты хваляючыя расказы аб гераічных подзвігах членаў падпольнай камсамольскай арганізацыі «Юныя месціўцы».

Л. ВІНАКУРАЎ



Ёй пішуць сяброўкі з розных краін

Доўга хавалі нямыя муры та-ямніцу аб тым, што адбылося ў Брэсцкай крэпасці, якая прыняла на сябе першы ўдар гітлераўскіх полчышчаў. Але прайшло некалькі год пасля вайны, і ў руінах Цераспальскай вежы знайшлі труп лейтэнанта Аляксея Наганова. Патрыятычныя надпісы на сцяне, баявая зброя ў правай руцэ, мноства страляных гільз — усё сведчыла аб гераічнай смерці камсамольца. Аляксей Наганаў быў першым вядомым героем абароны Брэсцкай крэпасці.

Наганаў загінуў, пакінуўшы жонку з маленькай дачкой на руках, якія таксама сустрэлі вайну ў крэпасці. Цяпер Надзья Наганова — вучаніца 9 класа, выдатніца вучобы. У Надзі шмат сяброў. І не дзіва: яе ж бацька адстойваў шчасце не толькі сваёй маленькай дачкі, але і ўсіх дзяцей свету. Дружыць з Надзьяй хочуць школьнікі розных краін. І гэтая дружба бязмежна. «Брэст. Вуліца Мічурына, 37. Надзі Нагановай». У гэты адрас ідуць пісьмы з Францыі і Англіі, Германіі і Балгарыі, Румыніі і Фінляндыі. У Надзі ўжо сабраліся сотні пісем на розных мовах. Але ўсе яны напісаны аднолькава цёпла, з вялікім пачуццём удзячнасці рускім за здабытую свабоду і мір.

Надзіна пошта — яркае сведчанне таго, што дружба моладзі розных краін моцная і непарушная.

На здымку: Надзья Наганова атрымала пісьмо і значок ад балгарскай сяброўкі Неткі Сарыкавай.

Фота і тэкст Н. Цімошэка

У дапамогу агітатару да 8 сакавіка

НЕЗВЫЧАЙНЫЯ ПРАФЕСІІ

Аднойчы ў адным са шведскіх партоў прышвартаваўся савецкі параход. На прычалі хутка сабраліся людзі. Іх зацікавіў капітан, які па-дзелаваму кіраваў разгрузкай. Рукаў капітана ўпрыгожвалі тры залатыя нашыўкі, на грудзях быў значок — сведчанне аб дазvole вадзіць караблі ў далёкія рэйсы. Замест звычайнай форменнай шапкі капітан насіў мяккі бярэт, з-пад якога выбіваліся пушыстыя валасы. То быў рускі капітан — Яўгенія Пятроўна Гарленка, якая каля дваццаці год плавала на параходзе. Уся сям'я адважнай жанчыны — два браты, муж і сын — таксама маракі.

Самымі разнастайнымі прафесіямі валодаюць савецкія жанчыны. Надзея Уладзіміраўна Андрэева працуе аэролагам на самалётах, якія расейваюць воблакі над аэрадромам. Яе называюць «пакарыцельніцай воблакаў».

Не ўсім вядома, што жанчына з'яўляецца начальнікам прыёмнай радыёстанцыі на мысе Чэлюскін. Больш дваццаці год дапамагае палярнікам у асваенні Поўначы Аляксандра Дзмітрыеўна Іванічанка, бесперабойна абслугоўваючы радыёсувяззю мыс Чэлюскін, востраў Дзіксан, бухту Ціксі, многія раённыя станцыі на далёкіх зімоўках, судны, самалёты і дрэйфуючыя станцыі на шырокіх абшарах акіяна.

ЦУДОЎНЫЯ ПЕРАЎТВАРЭННІ

Ніводнай жанчыне дарэвалюцыйнай Беларусі не давялося стаць інжынерам, а цяпер іх тысячы на нашых прадпрыемствах. У народнай гаспадарцы рэспублікі занята 156 825 жанчын кіруючых работнікаў і спецыялістаў. 43 297 жанчын з закончанай вышэйшай адукацыяй аддаюць свае сілы і веды Радзіме. Больш 80 тысяч жанчын з закончанай сярэдняй адукацыяй працуюць тэхнікамі, медработнікамі, бібліятэкарамі, заатэхнікамі.

Сярод работнікаў прамысловасці БССР 47 працэнтаў — жанчыны.

ДЗЯРЖАЎНАЯ ДАПАМОГА

Вялікія сродкі адпускае дзяржава многасямейным і адзіночым маці. З дня апублікавання Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 8.VII.1944 г. у рэспубліцы выдаткавана 2 078 682 тыс. рублёў на дапамогу. Многія мнагадзетныя маці атрымалі дзесяткі тысяч рублёў. Юзэфе Іванаўне Грамазе з Дзяржынскага раёна выплачана каля 40 тыс. рублёў дзяржаўнай дапамогі.



Тэхнік па ўліку службы сувязі Мінскага аэрапорта Міліца Кірылаўна Шахтарына ў гады Айчыннай вайны служыла ў першай Маскоўскай транспартнай дывізіі і ў якасці бортраддысткі лятала на выкананне баявых заданняў. Міліца Кірылаўна ўзнагароджана медалем «За перамогу над Германіяй», медалем «За працоўную доблесць», ордэнам «Знак Пашаны» і значкамі «За налёт 1 000 000 кіламетраў» і «Выдатнік аэрафлота». М. К. Шахтарына не толькі добры спецыяліст, але і грамадскі работнік. Яна выконвае ганаровы абавязак народнага засядацеля, а нядаўна была выбрана сакратаром ўчастковай выбарчай камісіі па выбарах у Вярхоўны Савет СССР. На здымку: Міліца Кірылаўна Шахтарына (злева) і радыётэхнік Соф'я Лапунова ў радыёапаратнай Мінскага аэрапорта.

ПРАЧЫТАЙЦЕ ГЭТУЮ КНІГУ

Светлая

ЗАПАЛІЛІСЯ, заззялі старадаўнія крэмлёўскія люстры, яны запоўнілі залу мяккім святлом, яшчэ больш узмацняючы святочную прыўзнятасць, якая заўсёды авалодвае людзьмі ў Вялікім Крэмлёўскім палацы».

Так пачынаецца кніга «Ажыццяўленне мары» Марыі Аўсяннікавай.

На прыём замежных гасцей сабраліся работніцы, вучоныя, дзяржаўныя дзеячы. Госьця з Японіі, пазнаёміўшыся са знатнай прадзільшчыцай краіны, дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Ананьевай, зацікавілася:

— Вы былі прадзільшчыцай?

— Ды не, я працягваю працаваць на прадзільных станках.

— І кіраваць дзяржавай? — здзівілася Тамака Агава.

Дзіўным здалася ёй такое сумяшчэнне. А яшчэ больш яе здзівіла тое, што 348 работніц, калгасніц, жанчын інтэлігентнай працы выбраны ў савецкі парламент.

— Калі я правільна зразумела, гэта і ёсць адна з галоўных прыкмет вашай савецкай улады, — сказала госьця.

І яна не памылілася. Раўнапраўе жанчын — вялікая заваёва савецкага ладу, адна з самых выдатных яго асаблівасцей.

Аб раўнапраўі жанчын спрадвечу марылі лепшыя розумы чалавецтва. І толькі пры савецкай уладзе давялося збыцця цудоўнай мары. Крок за крокам, на цікавых фактах аўтар паказвае, як ажыццяўлялася жаночае раўнапраўе, здабытае Вялікім Кастрычнікам.

Перагортваеш старонкі, ўчытваешся ў іх, знаёмішся са слаўнымі справамі, гераічнымі ўчынкамі жанчын і яшчэ глыбей пачынаеш разумець, якімі вялікімі намаганнямі мільёнаў працоўных заваявана наша шчасце.

У раздзеле «Аб тых, хто заваёўваў савецкую ўладу» чытач знойдзе характарыстыкі людзей ленінскага пакалення. Тут удзельніцы рэвалюцыі 1905 года, і Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года, і Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Нялёгкі жыццёвы шлях прайшлі яны за гады царскай улады. Турмы,сылкі, катарга, здзекі і пабоі не здолелі зламаць волю гэтых стойкіх жанчын, якія змагаліся за светлую будучыню чалавецтва. Пра слаўныя дні рэвалюцыйнай барацьбы раскажваюць самі ўдзельніцы.

У Маскве на Лясной вуліцы на доме № 55 яшчэ захавалася шылда: «Антовы гандаль каўказскімі фруктамі Каландадзе». У 1905—1906 гг. тут знаходзілася падпольная друкарня ЦК РСДРП (большавікоў). Глыбокі люк з магазіна вёў падпольшчыкаў да друкарскай машыны. У сырым і душным памяшканні пры цымяным евятле лампы выдаваліся большавіцкія лістоўкі і газета «Рабочы». Аб тых далёкіх рэвалюцыйных днях экскурсантаў могуць пачуць ад Мар'і Фёдаравы Ісканіставай. Гэта яе, іванаўскую ткачыцу, прыслалі большавікі «прыслугай» у «Каўказскі магазін». Яна і дапамагала «гаспадару» вывозіць лістоўкі з друкарні. У дзіцячую калясачку складваліся пракламацыі, зверху садзілі добра прыбранае дзіця, і «няня» каціла перад сабою калясачку. З вялікай небяспекай распаўсюджвалі падпольшчыкі большавіцкае слова. Царызм жорстка караў. Загадчыцу друкарні Алену Дзям'янаўну Сакалову схпіла ахранка, кінула на тры гады ў Бутырскую турму, а затым на чатыры гады саслала ў Сібір на катаргу.

Кніга знаёміць чытача з адважнымі і моцнымі духам прафесіянальнымі рэвалюцыянеркамі: Аленай Дзмітрыеўнай Стасавай, Цэцыліяй Самойлаўнай Зеліксон-Баброўскай, Ганнай Самойлаўнай Карпавай (цяпер кіраўніком Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве), Лідзіяй Аляксандраўнай Фатцевай (былым сакратаром У. І. Леніна) і многімі іншымі выдатнымі жанчынамі, якія самаахвярна змагаліся за рабочую справу, за згуртаванне сіл камуністаў у рэвалюцыйных сутычках з царызмам.

Адвагу і гераізм паказвалі жанчыны ў рэвалюцыйных

Мара

бітвах у кастрычніку 1917 года. Разам з мужамі, бацькамі і братамі, часам цаною жыцця, здабывалі яны наша шчасце.

У раздзеле «Першыя гады» жывыя сведкі шмат цікавага раскажваюць аб тым, як савецкая жанчына далучалася да вытворчага і грамадскага жыцця.

У цяжкія дні грамадзянскай вайны, калі рэвалюцыя была ў небяспецы, гераічныя сыны і дачкі маладой рэспублікі, не шкадуючы жыцця, змагаліся з белагвардзейцамі і акупантамі.

У адным з раздзелаў («Будаўніцы сацыялізма») раскажваецца аб працоўных справах савецкіх жанчын. Дарагія і блізкія чытачу імёны наватараў вытворчасці і сельскай гаспадаркі ажываюць перад яго вачыма. Міжволі ўспамінаецца самаадданая праца савецкага народа ў гады першых пяцігодак. Савецкая рэчаіснасць вылучыла і ўпісала ў гісторыю імёны такіх працавітых жанчын, як Паша Ангеліна, Мар'я Дземчанка, Дуся і Мар'я Вінаградавы.

Свае нязломныя фізічныя і маральныя сілы паказалі нашы жанчыны ў гады Вялікай Айчыннай вайны, калі ім давялося замяняць мужчын за станком і ў калгаснай вытворчасці. У раздзеле «Яны змагаліся за Радзіму» скупа, але пераканаўча расказана, як жанчына выходзіла дзяцей, як вучылася, змагалася і пакутавала разам і побач з мужчынай.

Цяжка было абыйсціся без мужчынскіх рук на прадпрыемстве і ў калгасе, але яшчэ цяжэй было твар у твар сустракацца з ворагам на фронце. Але і тут жаночыя сэрцы выстаялі, не палі перад праціўнікамі. І колькі будзе жыць чалавецтва, столькі пражывуць у яго памяці неўміручыя подзвігі Зоі Касмадзем'янскай, Лізы Чайкінай, Аляксандры Дрэйман і многіх іншых гераінь савецкага народа.

Найбольшае месца ў кнізе займае пасляваенны перыяд, названы аўтарам «Дарогай у камунізм». Тут на канкрэтным матэрыяле раскрываюцца нашы поспехі ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, у заваяванні якіх вялікая доля належыць жанчыне. Цяжка зараз сказаць, колькі метраў тканіны выраблена нашымі ткачынямі, але кожнаму ясна, што дзякуючы іх умелым рукам савецкія людзі забяспечаны любымі тканінамі. Рух многастапоўнасці з'явіўся выдатнай рысай часу. У кнізе прыводзіцца такі выпадак. У Польшчу разам з дэлегацыяй прыбыла Наталля Ільінічна Дубяга — ткачыня маскоўскага камбіната «Трохгорная мануфактура». На сустрэчы з работніцамі Лодзі яна раскажвала аб сваім камбінаце і яго людзях. Слухачы не паверылі, што так можа выглядаць простая работніца. Тады Наталля Ільінічна паказала свой метаў работы. Яна пачала абслугоўваць 12 станкоў адначасова, замяніўшы шэсць работніц. Яе абступілі і пільна сачылі за работай. Адна з работніц не вытрымала і спытала:

— Куды вы так спяшаецеся?

— У будучыню! У камунізм! — не задумваючыся, адказала савецкая ткачыня.

Так, савецкія людзі імкнуцца ў светлую будучыню. Іх заповітай марай з'яўляецца камунізм. За яе ажыццяўленне змагаецца і даярка Наталля Еўдакімаўна Тарабарова з пачынкаўскага саўгаса «Камінтэрн», якая надала мільён літраў малака, і украінская калгасніца двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Сцепаніда Віштак і ўсе тыя, аб якіх ідзе гутарка ў кнізе, і тыя, аб якіх яшчэ не пісалася.

Светлая мара — камунізм — не за гарамі. Савецкія людзі моцна вераць у яе, і ўсімі сіламі змагаюцца за яе ажыццяўленне.

Кніга выклікае радаснае пачуццё гонару. Так, іменна гонару за наш савецкі лад, які ўпершыню ў гісторыі стварыў усе ўмовы для поўнага разняволення жанчыны.

Аляксандра УС

У Беларускім навукова-даследчым інстытуце харчовай прамысловасці распрацоўваюцца новыя віды натуральных кансерваў з гародніны, кансерваная зеляніны рэдкіх раслін, кансерваных паўфабрыкатаў для грамадскага харчавання (соусы, марынады) і інш. На здымку: навуковыя супрацоўнікі Неаніла Ільінічна Манцывода і Эмілія Гаўрылаўна Шындлер за аналізам новых відаў гатовай прадукцыі ў лабараторыі інстытута.



У дапамогу агітатару да 8 сакавіка

АДКРЫЦЦЕ АЛМАЗАУ

У самых далёкіх кутках нашай краіны працуюць жанчыны-геолагі. Да каштоўных каменяў дабралася ленынградка Ларыса Папугаева. Летам 1954 года самалёт даставіў яе, рабочага Анатоля Белікава і белага пудзеля «Пушок» у недаступныя мясціны Якуціі і пакінуў на беразе маленькай рэчкі. Колькі кіламетраў выхаджана ў пошуках каштоўнага каменя! Нарэшце, некалькі ўдараў малатка — і пад пластам моху адкрываецца сківаная ільдом зямля, у якой захаваны вялікія таямніцы. Так было адкрыта першае карэннае месцанарадженне алмазаў у СССР.

АДУКАЦЫЯ НАРОДА

У вышэйшых навучальных установах Беларусі — каля 27 тысяч студэнтак, а ў тэхнікумах і спецыяльных сярэдніх навучальных установах іх звыш 31 тысячы. Вучыся, працуй, стварай!..

БЯСПРАЎЕ У КРАІНАХ КАПІТАЛІЗМА

У 12 краінах свету жанчыны пазбаўлены палітычных правоў. А калі ўлічыць дыскрымінацыю жанчын пад апечных і несамакіравальных тэрыторый, то становіцца зразумелым, што бяспраўных жанчын на свеце мільёны.

НЕКАТОРЫЯ ЛІЧБЫ

Калі аплату працы мужчын прыняць за 100, то жанчыны за тую ж самую работу атрымліваюць (у працэнтах):

ва Францыі	86	у Швейцарыі	65
ў Італіі	81	» Заходняй Германіі	63
» ЗША	71	» Англіі	61
» Швецыі	69	» Бельгіі	61
» Фінляндыі	67	» Галандыі	59

ЦІ ВЯДОМА ВАМ,

што ў Злучаных Штатах Амерыкі пры нараджэнні дзіцяці жанчына плаціць за медыцынскую дапамогу 500 долараў, што за аперацыю апендыцыту хворы плаціць 385 долараў. А што рабіць чалавеку, у якога долараў няма ў кішэні?

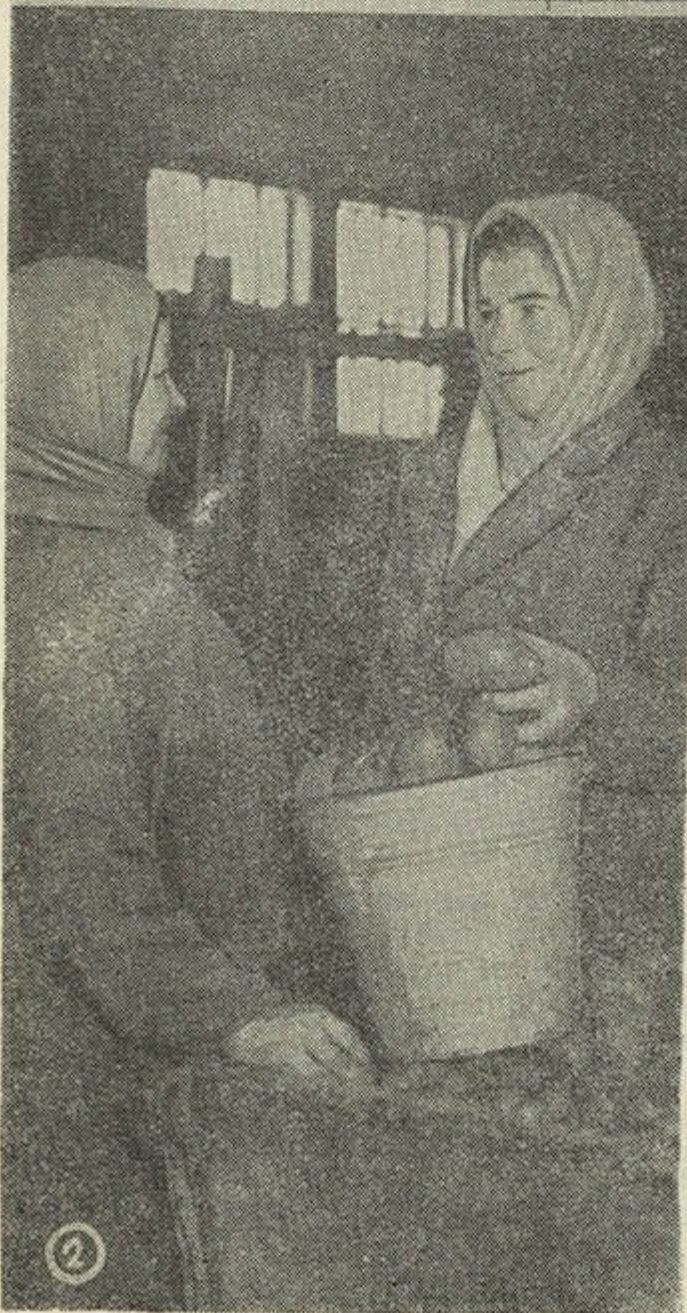
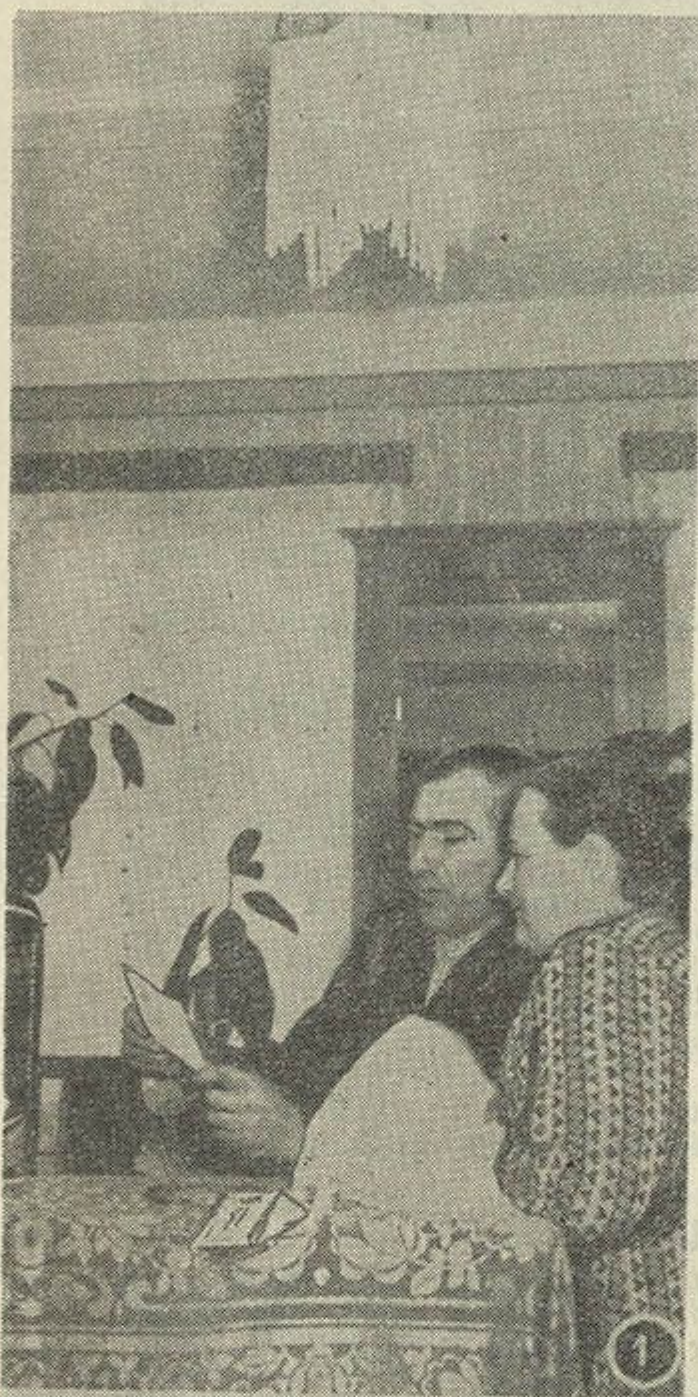
ГАНДЛЯРЫ ДЗЕЦЬМІ

Брудныя здзелкі куплі і продажу нованароджаных у капіталістычных краінах набываюць усё большыя памеры. На кожнае дзіця знаходзяцца найменш чатыры пакупнікі. Спецыяльныя агенты прапануюць бедным сем'ям падпісваць кантракты аб адмове ад дзіцяці, якое яшчэ не нарадзілася, і атрымаць за гэта плату.

«Як гэта можна?» — спытае чытач. «Гэта не выдуманка, — адкажам яму, — а паведамленне французскай газеты «Пары-прэс-Энтрэнсіжан».

Купля-продаж дзяцей вядзецца і ў ЗША і ў Канадзе. Тут можна набыць дзіця за 3 000 долараў.

На ўздыме



Больш дзесяці год я пра-
цюю старшынёй калгаса. У
работе ўсякае бывала—цяж-
касці, няўдачы, але грамад-
ская гаспадарка няспынна
расла. Асабліва вялікіх поспе-
хаў дасягнулі мы ў мінулым
годзе.

Калгас сабраў высокі ўра-
джай збожжа, бульбы, гарод-
ніны, стварыў трывалую кар-
мавую базу для грамадскай
жывёлагадоўлі і для кароў
у асабістым карыстанні
калгаснікаў.

Наш калгас прыгарадны,
і таму асноўная галіна гаспа-
даркі—жывёлагадоўля. Вы-
творчасць малака і мяса ў па-
раўнанні з 1953 годам вы-
расла ў нас больш як у тры
разы: на 100 гектараў сель-
гасугоддзяў атрымалі мяса
41,2 ц і малака 345 ц. Ад
кожнай каровы надаілі па
2880 кг. Ураджай збожжа-
вых павысіўся на 3 ц з гек-
тара.

Вялікім стымулам нашага
росту была пастанова ўрада
аб адмене планавання сяўбы

зверху. Бывала, заплану-
юць—і калгас сее такія куль-
туры, якія на нашых зем-
лях не даюць ураджаю. Ця-
пер калгаснікі самі склада-
юць план сяўбы. Мы засява-
ем шмат кукурузы, салодка-
га лубіну, аднагадовых і
шматгадовых траў. Пасевы
кармавых у нашым плане
займаюць 40 працэнтаў.

У мінулым годзе задумалі
мы таксама асвоіць балоты.
Разаралі 150 гектараў тар-
фянікаў, з якіх збіраем ця-
пер высокія ўраджаі збожжа
і кукурузы. Летась калгас
меў амаль два мільёны руб-
лёў прыбытку, з якіх 70
прац. ад жывёлагадоўлі. Гэта
дазволіла значна павялічыць
аплату працадзя. Пару год
назад калгаснік атрымліваў
не больш 2 руб. на праца-
дзень, а ў 1957 годзе атры-
маў па 5, а жывёлаводы па
7 рублёў. Гэта акрамя пра-
дуктаў.

Прышло да нас багацце.
Летась больш 60 сем'яў спра-
вілі наваселле. У кожным



доме — электрычнасць, ра-
дыё. Амаль палова калгас-
ных двароў набыла радыё-
прыёмнікі.

Калгас дапамагае ўдовам
будавацца. Птушніца Хо-
чанка Ганна пабудавала з да-
памогай калгаса новы дом.
Усе яе чацвёрэ дзяцей вуча-
ца. Свінарка Мацвееўка Га-
на, маючы дваіх дзяцей, жы-
е багата і культурна. Шмат
нас добрасумленных, праца-
вітых людзей. У сям'і Цера-
шковых, напрыклад, сам Мі-
калай Яфімавіч працуе цес-
ляром, а Палагея Ігнатаўна
на палівах работах. Летас
удваіх яны выпрацавалі
больш 600 працадзён.

Даярка Ніна Сцяпанаўна



Верамеева надала за год па 3869 кг малака ад кожнай каровы. Яна вельмі старанная, не лічыцца з часам, і праца яе цэніцца: у мінулым годзе яна атрымала шэсць каштоўных падарункаў, больш шасці тысяч рублёў дадатковай аплаты.

А хто не ведае нашу даярку Валю Барадзіну? За добрую гадоўлю цялят і высокія надой ёй выдана 8000 рублёў толькі дадатковай аплаты. Валя была ўдзельніцай VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў.

Сярод перадавікоў сельскай гаспадаркі Беларусі ўзнагароджаны ордэнамі пяць жанчын нашага калгаса. Мянэ

ўзнагародзілі ордэнам Леніна, Зіну Царыкаву—ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, Тацяну Барабанцаву, Валю Барадзіну, Анастасію Дубадзелаву—ордэнам «Знак Пашаны». Многія атрымалі медалі.

Высокая ўзнагарода натхняе нас на новыя поспехі. Улічваючы свае магчымасці, мы думаем у 1958 годзе атрымаць па 400 цэнтнераў малака і па 50 цэнтнераў мяса на сто гектараў зямельных угоддзяў. Каб дабіцца гэтага, прыкладзем усе свае сілы.

П. КАВАЛЁВА,
старшыня калгаса «За Радзіму»
Гомельскага раёна.

На здымках:

1. Калгаснікі Мікалай Яфімавіч і Палагея Ігнатаўна Церашковы чытаюць пісьмо ад сына Уладзіміра—афіцэра Савецкай Арміі.
2. Загадчыца фермы Анастасія Васільеўна Дубадзелава гутарыць з даярнай Анастасіяй Васільеўнай Прыходзька.
3. Новая вуліца ў калгасе.
4. Даярка Ганна Сяргееўна Мацвееўна ў новай кармакухні.
5. Аграном Ганна Яфімаўна Кавалёва праводзіць заняткі з калгаснікамі.
6. Старшыня калгаса Паліна Нікандраўна Кавалёва (злева) і сакратар партыйнай арганізацыі калгаса Мікалай Мацвеевіч Грамына гутарачь перад паездкай па брыгадах.
7. Даярка Ніна Сцяпанаўна Верамеева са сваімі дзецьмі.

ШЫРОКАЯ белая лесвіца вядзе на другі паверх, дзе стала ў рады цэлая сістэма аўтаматаў, складаных, разумных, хуткіх. І ад кожнага штопаўсекунды вылітае новенькі запалкавы карбок. Аўтаматы падначалены жанчыне ў цёмнасіняй спяцоўцы.

Любоў Паўлаўна Манкевіч — невысокая, хударлявая жанчына са значнай сівізнай на скронях — прайшла вялікі жыццёвы шлях.

У 1921 годзе прышла ў цёмны, паўсыры цэх шэравокая 15-гадовая дзяўчынка з коскамі. Яна ўручную клеіла карабкі для запалак, затым вучылася набіваць іх запалкамі, знаёмілася з машынамі. Паступова Люба набывала вопыт. Прышла і тэхнічная спеласць. Люба стала сапраўднай работніцай. Фабрыка расла, аснашчалася новай тэхнікай. Разам з ёю расла і Люба...

Калі пачалася вайна, муж Любоў Паўлаўны — машыніст Гомельскага паравознага дэпо Аляксандр Ягоравіч Манкевіч — вывез жонку з двума дачкамі і двума сынамі ў вёску. Сам застаўся на паравозе. Цяжка было адной гадаваць чацвярых дзяцей. Жылося голадна і холадна.

На трэці год вайны прышоў дамоў муж, каб узяць сям'ю ў горад. То была апошняя сустрэча. Аляксандр Ягоравіч вырашыў узяць з сабой спачатку трохгадовага сына, а потым ужо прыехаць за астатнімі. Бацька з сынам пайшлі і загінулі ў лесе ад выбуху бомбы.

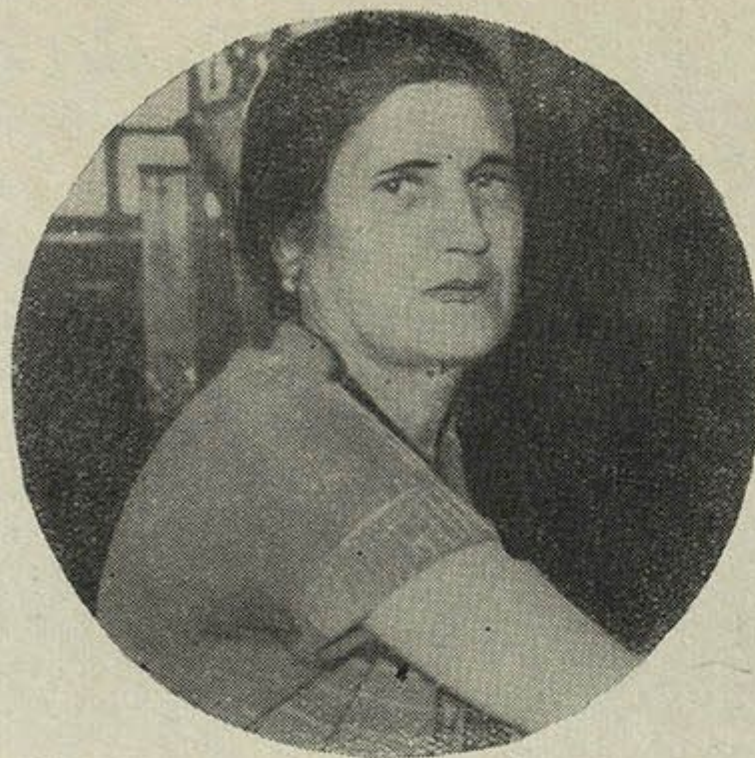
Усе клопаты па выхаванню дзяцей ляглі на плечы Любоў Паўлаўны. Пасля вайны зноў прышла на фабрыку, хоць і зруйнаваную, але сваю, родную. Аднаўляла яе разам з многімі старымі рабочымі.

У 1949 годзе, калі фабрыка атрымала аўтаматы для вырабу запалкавых карабкоў, набівачых машыны і іншыя механізмы, яна асвоіла іх і зноў стала ў першыя рады барацьбітоў за тэхнічны прагрэс. Працавала ўпарта, настойліва.

Разам са сваёй асноўнай работай Любоў Паўлаўна ўсім сэрцам аддалася рабоце грамадскай. Профсаюзнаю работу палюбіла яна з таго часу, калі калектыў выбраў яе членам цэхкома, а потым і старшынёй. Яна пачала жыць інтарэсамі калектыву, сустракацца з людзьмі не толькі ў цэху, але і на кватэры, у інтэрнаце.

Зараз Любоў Паўлаўна выбрана членам фабрычнага камітэта і старшынёй жыллёва-бытавой камісіі. Яна — кандыдат у прэзідыум аблпрофсавета.

На адным са сходаў вырашала-



Любоў Паўлаўна Манкевіч.

АКТИВИСТКА

ся пытанне аб жыллёвым будаўніцтве па метаду гаркаўчан. Многія хацелі будаваць сабе дамы ўласнымі сіламі, але адразу задаволіць жаданне ўсіх было немагчыма. І Любоў Паўлаўна вырашыла пабываць на кватэры ў рабочых. Найперш завітала да пенсіянера Цімохіна.

Сонца ўжо садзілася за лесам і маленькія вокны старой хаткі адбівалі далёкі пажар захаду.

Любоў Паўлаўна паднялася па рыпучых прыступках ганку і ўвайшла ў хату.

Двое дзяцей на падлозе гулялі ў лялькі. Не паспела яна і слова прамовіць, як паднялася з месца пажылая жанчына — жонка Цімохіна — і пачала наракаць на цеснату ў кватэры. Любоў Паўлаўна дала слова дапамагчы. І сапраўды дабілася палепшання жыллёвых умоў пенсіянера.

У цэху вісіць вялікі плакат, на якім буйнымі літарамі напісан Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета Саюза ССР аб узнагароджанні Любоў Паўлаўны Манкевіч ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Заслужаная ўзнагарода за сумленную працу і актыўны ўдзел у профсаюзным жыцці.

* * *

Каробачны цэх — як бы пачатак вытворчасці. Ад таго, як працуе яго калектыў, залежыць выпуск усёй прадукцыі камбіната. Вось чаму каробачнікі з новага года першымі ўступілі ў спаборніцтва за датэрміновае выкананне плана трэцяга года шостаі пяці-

годкі. Каб паўней выкарыстаць абсталяванне, трэба за хвіліну выпускаць 118—120 карабкоў. Такую задачу паставіла Любоў Паўлаўна. Яе падтрымалі. Зараз у кожнай работніцы ёсць асабістыя сацыялістычныя абавязацельствы. На відным месцы вывешаны абавязацельствы ўсяго калектыву.

Побач з Манкевіч працуе ціхая светлавалосая Раіса Малахава. Яна стаіць каля аўтамата ў цёмнасінім халаціку і квяцістай касынцы, назіраючы за рытмічнай работай машыны. У цэх трапіла яна з дзіцячага дома. Манкевіч дапамагла ёй асвоіцца са справай і стаць адной з лепшых вытворчых работніц.

Вось Раіса падыходзіць да станка старэйшай сяброўкі.

— Што табе, мілая? — ласкава пытае Любоў Паўлаўна.

Раіса паведамляе, што Махляніна і Андрыецкая за тры гадзіны выканалі пяцігадзінныя нормы, і прапануе ў абедзенны перапынак выпускаць чарговую «маланку».

— «Маланку» выпусцім абавязкова, — гаворыць Любоў Паўлаўна. — За тры гадзіны пяцігадзінная норма азначае пачатак пераходу на сямігадзінны рабочы дзень.

* * *

Пасля напружанага працоўнага дня Любоў Паўлаўна выходзіць з праходнай і накіроўваецца да дома, які нядаўна пабудавала з дапамогай фабрыкі.

У кватэры ўтульна, светла і цёпла. Уся сям'я ў зборы. Прышоў у госці сын Мікалай, які працуе майстрам на дрэвапрацоўчым камбінаце і адначасова вучыцца на завочным аддзяленні лесатэхнікума. Прышла і старэйшая дачка Валя — вышывальшчыца арцелі. З работы вярнулася малодшая дачка Клава. Гэтая шэравокая спявачка рэдка бывае дома. Скончыўшы дзяжурства (яна працуе сястрой у бальніцы), адразу ідзе на рэпетыцыю ў гурток самадзейнасці. У мінулым годзе Клава скончыла 10 класаў і цяпер рыхтуецца ў Гомельскае музычнае вучылішча.

Любоў Паўлаўна глядзіць на сваіх дзяцей і не нарадуецца. Усе вышлі на самастойны жыццёвы шлях. А яна зрабіла ўсё, каб яны сталі сумленнымі людзьмі...

Доўга гараць прыветныя агні ў вокнах дома Любоў Паўлаўны Манкевіч. За сваім пісьмовым сталом яна рыхтуецца да выступлення на абласной нарадзе профработнікаў.

Г. АРЦЕМ'ЕУ

Фанерна-запалкавы камбінат, Нова-Беліца.

У чым мая памылка?

ДАРАГАЯ рэдакцыя, я ні разу не пісала Вам, хоць выпісваю Ваш часопіс і чытаю рэгулярна. Многія пісьмы чытачоў і водгукі на іх мяне вельмі хваляюць. Адно з такіх пісем (чытачкі Н.) надало адвагі і мне звярнуцца да Вас з просьбай растлумачыць, у чым мая жыццёвая памылка.

Тое, аб чым я пішу, — справа даўно мінулых дзён. Многім можа здацца, навошта закранаць старое. Але, як і тады, боль не сціхае, рана не загойваецца. Відаць, раны сэрца не падуладны часу.

Жыццё маё склалася так.

Будучы шаснаццацігадовай дзяўчынкай, я пайшла працаваць на завод. Там, у вялікім працоўным калектыве, наглядала, як наладжвалі і змагаліся за моцную дружнюю сям'ю старэйшыя работніцы.

На заводзе я стрэла і сваё каханне. Тады здавалася, што шчасце прышло назаўсёды...

Мы абое былі маладыя, абое без жыццёвага вопыту і мелі — кожны свае — нямала недахопаў у характарах.

Але мы кахалі адзін аднаго. А чаго толькі не робіць з людзьмі каханне! Якія крылі надае!

Калі мы пажаніліся, нам здавалася, што мы — самыя шчаслівыя людзі на свеце. Ва ўсім, як быццам, мы дапаўнялі адзін аднаго, ва ўсім дапамагалі. Разам на рабфак паступілі, разам рыхтаваліся і выдатна вучыліся. У мяне шмат часу адбіралі хатнія справы, і я непрыкметна займала імі і мужа.

Двое маладых, здаровых, жыццерадасных людзей здольны былі на многае і рабілі ўсё з радасцю і захапленнем. Муж мой быў старшынёй цэхавога камітэта. А я доўгі час была рэдактарам насценнай газеты.

...Скончыўшы два курсы рабфака, я па цяжарнасці павінна была спыніць вучобу. Пасля дэкрэтнага адпачынку, каб не траціць часу, я паступіла на аднагодовае курсы. Скончыўшы іх на «выдатна», я засталася працаваць на заводзе, а муж перайшоў на стыпендыю. Хоць я і працавала, аднак увесь час старалася не адставаць ад мужа: усё, што патрабавалася ад яго па праграме, прачытвала сама і пры патрэбе дапамагала яму.

Мой муж з гонарам гаварыў

усім, што вучыцца яму дапамагае каханне.

Здарылася так, што муж мой цяжка захварэў. Яму забаранілі працаваць і на год перавялі на інваліднасць. Пенсію прызначылі невялікую. Каб стварыць для мужа лепшыя ўмовы, я пачала працаваць у дзве змены і паслала яго папраўляцца ў лес, да рэчкі. Я гэта была зрабіць усё, каб толькі ён хутчэй паздаравеў. Тады кахала яго яшчэ мацней...

І, мусіць, маё каханне, усе мае намаганні перамаглі: праз паўгода мой муж вярнуўся ў інстытут зусім здаровым чалавекам.

Мы зноў зажылі шчасліва.

Сыну было ўжо 6 год. Ён таксама рос жыццерадасным, выхаваным, добрым хлопчыкам.

Часамі мне нават не верылася, што чалавек можа быць такім шчаслівым.

І мае прадчуванні спраўдзіліся...

Пачалася вайна, муж пайшоў на фронт, і да 1943 года я не мела ад яго ніякіх вестак... Пасля вызвалення Сталінграда мы атрымалі ад яго першае пісьмо, вельмі каротенькае, але нашай радасці не было граніц... Нам з сынам жылося вельмі цяжка, але мы і словам не заікнуліся пра гэта, баючыся зрабіць балюча таму, кім жылі ўсе гэтыя цяжкія дні і месяцы.

...Пасля ранення мой муж знаходзіўся ў Сталінску Кемераўскай вобласці, і я жыла ў той час надзеяй на шчаслівую будучыню... Для ўсіх адзіночкі жанчын я была тады нейкім вестуном шчасця: я ўмела падбадзёрыць, абнадзеіць. Жанчыны да мяне ішлі за парадой...

Аднойчы я атрымала пісьмо, вельмі грубае і рэзкае па тону: «Мяркуючы з вашых пісем, можна смела сказаць, што вы старчыха... Што вы можаце зрабіць для свайго мужа? Я жыю з ім вось ужо два гады, і толькі дзякуючы мне ён застаўся жывы... Не дакучайце яму сваімі пісьмамі — яны толькі нервуюць яго».

Было зразумела, што муж баязліва ўтойваў ад мяне сваю сувязь з жанчынай... Я пакутавала, не спала цэлыя ночы і ўрэшце вырашыла нічога не паведамляць мужу пра гэтае пісьмо. А ёй адказала вельмі стрымана і тактоўна. Нават падзякавала за тое, што яна выратавала чалавека, за клопаты аб ім...

І ў гэтым, мусіць, была мая памылка. Хіба мела я права так добраахвотна заплюшчваць вочы на лёгкадумны крок — няхай ужо не майго мужа, а бацьку майго сына — чалавека, які павінен быў несці адказнасць у першую чаргу перад сынам? Навошта выказала я такую «дабрату» і «высакародства»?

І хоць мінула ўжо шмат часу, я не перастаю сумнявацца: правільна зрабіла ці памылілася?

Калі мне паведамілі, што я павінна вярнуцца ў родную Беларусь, я пра гэтую радасць і мужу напісала. Але ён паспешна адказаў, што мне не варта да яго заязджаць, рабіць дарэмныя выдаткі. «Лепш сустрэнемся дома»...

На гэты ліст я адказала ўжо інакш: «Ты не толькі баязлівец, але і нікчэмнасць». У той жа канверт паклала пісьмы жанчыны, якая пісала мне аб сувязі з ім.

З таго часу перапіска наша стала рэдкай. Такая няпэўнасць цягнулася да 1947 года... Мне ўсё цяжэй было глядзець на сына: ён штодня сустракаў кожны новы эшалон — усё чакаў бацьку...

І я павезла яго да бацькі.

Але бацькі ўжо не было. Была вельмі выгядная кватэра, добрабыт, другая сям'я. І ў гэтай сям'і быў нейкі маленькі і нікчэмны чалавек — той, хто некалі асвятляў нашу жыццё пуцяводнай зэркай...

Усю сваю любоў і сардэчнае цяпло я перанесла на сына. Ні капейкі ні разу не папрасіла (і ён не прыслаў) на сына ў яго бацькі. Яго грошы пяклі б мае рукі. Я старалася, колькі магла, сама паставіць сына на ногі і выхавала яго такім, якім, на маю думку, павінен быць сапраўдны чалавек нашага часу. Сын удаўся ласкавы, уважлівы. Я ніколі не была адна. Асноўны сэнс майго жыцця складаў калектыв, з якім я працавала, і сама работа.

Аднак нечага ўсё ж не хапае. Відаць, таго шчасця, якое сама аддала ў чужыя рукі. Але чаму ж яго не здолеў ўтрымаць мае рукі, якія стваралі яго ў такіх радасцях і пакутах? Галоўнае, што непакоіць мяне: як наш разрыў зразумее сын?

У чым мая памылка?

Чытачка Л.

Рэдакцыя просіць чытачоў выказаць свае думкі.

ЯШЧЭ раніцай Васіліса Пятроўна адчула сябе слабай і разбітай. Ногі зрабіліся быццам чужыя, у вушах стаяў тупы шум, ламала скроні, патыліцу і нястрымна цягнула паляжаць, адпачыць. Але яна ўвесь дзень хадзіла, пахістваючыся, маленькая, сухая, сутулая, прыгатавала абед, перамыла ўсю пасуду, выцерла пыл з падаконнікаў, этажэркі, буфета, паліла кветкі і ўсё бурчэла, падбадзёрваючы сябе: «Ану, ану, старая храпка, прыдзе час, наляжышся».

К вечару ёй стала горш, але яна яшчэ памыла Лёніны кашулі, развесіла іх на дварэ і ўжо толькі пасля гэтага, адчуваючы, што няма больш у яе ніякіх сіл, прылягла. Зрабілася нібы лягчэй.

У пакоі быў паўзмрок, за акном, ганяючы па дварэ мяч, страшэнна, быццам здарылася нямаведама што, крычалі хлапчкі, і Васіліса Пятроўна неспакойна падумала: «Як бы яны на кашулі мячом сваім пятак не наляпілі. Трэ' было б схадзіць зняць, дома дасохнуць», — але не толькі падняцца, нават пашавяліцца ўжо не хапіла ні сіл, ні жадання. «Паміраць, відаць, пара», — дабрадушна падумала яна, і зрабілася шкада Лёню: як гэта ён адзін застанеца, хто прыглядзіць за ім? Казала ж жаніся, пакуль маці жывая, колькі раз казала, а ён толькі засмяецца, устрасяне кучарамі: «Мне і так пакуль добра, мама», — а самому дваццаць трэці год пайшоў. І хоць бы на братоў ды на сяцёр паглядзеў, з іх узяў прыклад. Мікалай у дваццаць год ажаніўся, сам цяпер хутка сыноў жаніць пачне. Ольга таксама. Дзве дачкі праз год — праз два школу канчаюць. Добрая сям'я ў Ольгі. І муж добры, сталявар Васілій Жыўкоў. Або Сашу ўзяць. Зрэшты, не, з гэтага прыклад браць небяспечна: другі раз ажаніўся, і наогул жыве шумна, і быццам, каб пазлаваць або пакрыўдзіць людзей, любіць рабіць не так, як усе, а, наадварот, па-свойму. А вось Аленка, гэтая маладзец. Палюбіла раз — і ўсё тут. Тры гады з вайны ад жаніха ніякай вестачкі не атрымлівала. Прыдзе, бывала, дамоў, заплача, а сама: «Не веру я, мама, што ён загінэў, вернецца ён, сэрцам адчуваю, вернецца». «Ну і добра, — скажа маці, — і вер і адчувай, калі так. Сэрца, яно не ашукае». І глядзі — вярнуўся! Дзе толькі не быў, бядовая галава! З палону, з канцлагера ўцёк, у італьянскіх партызанах з фашыстамі змагаўся. А Ілья не вярнуўся. Перад самым канцом вайны, як напісана ў пахавальнай, якую прыслалі з ваенкамата, «загінуў смерцю адважных у баях за горад Будапешт».

Партрэт Ільі, маёра-лётчыка з Залатой Зоркай Героя і трыма ордэнамі Леніна на грудзях, вісеў над канапай, на якой зараз ляжала стомленая, нязвычайна ціхая Васіліса Пятроўна.

Успомніўшы Ілью, яна пачала думаць, якія добрыя дзеці выраслі ў яе, усе камуністы; нават Лёня, нягледзячы, што яшчэ малады, і той прыняты ў партыю. А як ім не быць камуністамі? Калі б не Савецкая ўлада, не партыя, якія дапамаглі ёй выхаваць, навучыць, вывесці дзяцей у людзі, нават невядома, кім яны і былі б. А Ільюша вось стаў кадравым камандзірам — Герой Савецкага Саюза; Ольга — краўшчыца, член заводскага парткома; Саша — дырэктар завода на Волзе; Мікалай — інжынер, з усёй сям'ёй паехаў на цаліну, хлеб дзяржаве вырошчваць, цяпер на Алтаі жыве, механікам МТС працуе; Алёнушка студэнтам у інстытуце выкладае — вось куды махнула! — а Лёня, мастак, такі партрэт з маці намалюваў, што на Кузнецкім мосце выстаўлялі, быццам яна славу чалавек.

А чым яна славуная? Нічым. Самая звычайная, невядомая, якіх у краіне сотні тысяч, а можа, нават мільёны. Іншыя, нахшталт Ольгі, на рабоце праславіліся або артыстамі ў Вялікім тэатры сталі, або, як Алёнушка, вучонымі, а яна за семдзесят год чаго такога выдатнага зрабіла? Нічога, хоць і пражыла вунь як доўга. Добра, хоць дзеці пастара-

Барыс ЗУБАВІН



Доўгія гады

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

юцца зрабіць, апраўдаюцца за яе перад партыяй, у якой яна так і застанеца, відаць, у неаплачым даўгу.

У пакоі ўжо зусім сцямнела, калі звонку ў дзвярах запаркаліся ключом, шчоўкнуў замок і ўвайшоў, пасвістваючы, Лёня, высокі, зграбны, малады. Лёня ўключыў было электрычнасць, але, убачыўшы, што маці ляжыць на канапе, перастаў світаць і паспешна пагасіў святло.

Васіліса Пятроўна, сабраўшы рэшткі сіл, прыўзнялася на локці, каб устаць і разагрэць яму абед, але Лёня замахаў на яе рукамі:

— Ляжы, ляжы, адпачывай, я сам усё зраблю, — і пайшоў на дыбачках у кухню.

Яна зноў у знямозе апусціла галаву на падушку, ціха, вінавата прагаварыўшы:

— Ты ўжо выбачай, ногі нешта не ходзяць. — Але Лёня, загрымеўшы ў кухні каструлямі, не пачуў яе слоў або не надаў ім асаблівага значэння.

А Васіліса Пятроўна тым часам працягвала раздумваць над сваім і дзяцей сваіх жыццём. І жыццё гэтае, не вельмі багатае падзеямі, калі цяжкое, калі вясёлае, праходзіла перад ёю складнаю чаргой, без блытаніны, ва ўсёй сваёй непаўторнай прастаце, быццам яна чытала пра гэтае жыццё ў кніжцы, так што нават было дзіўна.

Вось уявілася ёй марозная кастрычніцкая ноч у Маскве, барыкады на вуліцах, трывожныя вокрыкі патрулёў у халоднай цемні завулкаў, рабочыя-дружыннікі з Рагожскай, якія хуткім крокам спяшаюць да Крэмля, а сярод іх, з вінтоўкай на плячы, з лімонкамі на поясе, яе муж Іван Іванавіч, мадэльшчык з Гужона, сур'ёзны, рашучы, і яна — у нагу з ім. Як даўно гэта было і як усё памятна! Сорак год мінула ўжо, як крочыла яна да Крэмля ў радах дружыннікаў, з санітарнай сумкай, якая балюча ляпала па баку, а потым перавязвала раны таварышаў пальцамі, якія дрыжалі з непрывычкі ды ад паспешнасці.

А ў восемнаццатым годзе іх з Іванам Іванавічам запісалі ў харчатрад, і яны паехалі ў цяплушках па хлеб для галоднай Масквы. Там, у Данскіх стэпах, у перастрэлцы з белымі, паклаў сваю галаву яе строгі, разважлівы Іван Іванавіч, з якім, думалася, не расстануцца яны ўвесь век. І гэта таксама было даўным-даўно, як вярнулася яна дадому адна, — таксама амаль сорак год назад.

А гады праз два пасля звароту (Васіліса Пятроўна тады працавала ў фасонцы, набівала зямлёй апокі) ішла яна неяк зімовым вечарам дамоў з гарачага партыйнага сходу і су-

17



— А вунь на вуліцы стаіць. Другі дзень.

Васіліса Пятроўна паглядзела ў акно, і ёй стала да таго сорамна, што яна не ведала, куды падзеццёй свой пачырванелы твар. На тым баку вуліцы стаяў і з тугой, са слязьмі на вачах глядзеў у бок яе дома той самы вялікавокі хлопчук, які праследаваў іх учора ўсю дарогу і якому яна пагражала накруціць вушы, каб не шпіеніў.

— Ану, давай яго сюды! — рашуча сказала яна. — Давай.

А праз пяць год Васіліса Пятроўна прынесла на руках чатырохгадовую Аленку, маці якой, таварку Васілісы Пятроўны па заводу, насмерць забіла трамваем. К таму часу ўсе хлопчыкі ўжо хадзілі ў школу, адна Оленька яшчэ сядзела дома.

Неяк напярэдадні ўсенароднага свята Вялікага Кастрычніка, не то ў сёму, не то ў дзевяную гадавіну, Васілісу Пятроўну выклікалі ў заўком.

— Ну, як, Васіліса, — проста, грубавата, як гэта і прынята было між імі, патрабаваў ад яе старшыня, ліцейшчык, прыцэль Івана Іванчыча, які разам з імі хадзіў выбіваць з Крэмля юнкераў, ездзіў з харчатрадам па хлеб, — раскажы, як ты жывеш, дзяцей гадуеш?

— Нічога, Пятровіч, живу, — сумеўшыся, сказала яна.

— Цяжкасці бываюць, пераадольваеш?

— Пераадольваю, нічога.

— Дык вось. Ад імя нашай партыйнай ячэйкі і нашага заводскага профсаюзнага камітэта вырашана аказаць табе дапамогу, паколькі справа выхавання — наша ўсеагульная справа. — Пры гэтых словах Пятровіч, наколькі хапала рук, зрабіў вялікую акружнасць, а падумаўшы, дадаў: — І гэтак далей.

І прынесла яна ў той дзень такія падарункі дзецям, што, пакуль ішла да дому, слёзы самі каціліся з вачэй: усім па новых чаравіках, дзяўчынкам — прыгожыя сукенкі, хлопчыкам — вельветавыя касцюмчыкі. Адзеліся ў іх дзеці на свята, і стала зусім іх не пазнаць, да чаго папрыгажэлі.

Так з таго разу і пайшло: у кожную гадавіну ад заводскага камітэта і партыяйкі падарункі дзецям, пакуль не падраслі, не сталі на ногі.

Спачатку Мікалай, потым Ілья з Сашай скончылі школу, пачалі працаваць на заводзе вучнямі, падручнымі, потым на самастойную работу перайшлі, а там, глядзі, Ілья паехаў ужо ў ваеннае вучылішча па камсамольскаму набору, а Мікалай з Сашай — у вышэйшай навучальнай установе на інжынераў вучацца.

Добрыя выраслі дзеці, хоць і розныя ўсе. Мікалай так і застаўся вясёлым хітруном, рухавым, вельмі чутым, Ілья быў строга, спакойны, разважлівы, а Саша з ціхага, сарамлівага хлопчыка вырас такім натурystым і рэзкім, што ўвесь час непакоіў Васілісу Пятроўну, паколькі па характару аказаўся мацней за ўсіх іншых дзяцей і нават Мікалая, які быў старэй за яго на чатыры гады, здолеў падпарадкаваць сабе. Ольга таксама выйшла крутая норавам, але ў яе гэта выяўлялася не так моцна, як у Сашы.

Калі пачалася вайна, Мікалай з Сашай, ад'язджаючы на фронт, прыйшлі развітацца. Ілья ўступіў у бой у самы першы час.

— Ідзіце, дзеці, — сказала Васіліса Пятроўна, — і перамажыце. Гэта мой вам матчын і партыйны наказ.

— Твой наказ будзе выкананы, мама, — стаўшы перад ёй па камандзе смірна і ўзяўшы руку пад казырок, весела і чула, са слязьмі на вачах адказаў Мікалай, а Саша спакойна сказаў:

— Ну, пра гэта ты магла б і не гаварыць. Самі ведаем. — У яго была такая звычка — падкрэсліваць, што ён усё даўно ведае сам.

Мікалай пасля гэтых слоў вінавата ўсміхнуўся маці, як бы просячы прабачыць за бястактнасць брата. Але яна зрабіла выгляд, што нічога не заўважыла: не той быў час, каб прыкрыкнуць, як бывала, на Сашу.

Ах, Саша, Саша! Ён і цяпер, ужо з сівымі скронямі, працягваў трывожыць маці сваімі паводзінамі: узяў ды і ажаніўся нядаўна другі раз, кінучы першую жонку з дзіцем. Васіліса Пятроўна паслала яму два вялікія сярдзітыя лісты, але яны ніколі не прывялі яго да розуму.

За ўсіх яна была спакойная, толькі Саша са сваім цяжкім характарам ды Лёня, самы малодшы, усё прымушалі думаць, хвалявацца.

Лёня з'явіўся ў яе доме ўвосень 1941 года. Яна знайшла яго на вакзале. Бацькі Лёні загінулі ў Калініне пры бамбардзіроўцы, а сам ён адстаў ад эвакуацыі.

Не думалася ёй тады, што не паспее яна, як іншых дзяцей, паставіць Лёню на ногі. «Як ён цяпер адзін застанеца? Кашулі вось трэба б зняць», — зноў, са звычайным сваім клопатам, падумала яна.

Рыпнулі дзверы, увайшоў Лёня і так асцярожна і ціха нагнуўся над ёю, што яна адчула гэта толькі па яго блізкаму дыханню і адкрыла вочы.

— Што ты?

— Ці не захварэла ты, мама? — спытаў ён.

— Дрэнна мне, — прызналася яна, зноў сплюшчыўшы павекі. — Памру, відаць, Лёня.

— Ну што ты кажаш такое? — з трывогай і прыкрасцю ўсклікнуў ён.

— Я вось пра цябе, як ты адзін застанешся.

— Зараз я хуткую дапамогу выклічу, — нахмурыўся Лёня, не на жарт ужо ўстрыжаны.

— Не трэба, мілы. — І яна слабым, вялым рухам сухой маршчыністай рукі дакранулася да яго пляча. — Лепш Ольгу пакліч.

Лёня схопіў плашч, капялюш і выбег з дома, апрагнаючыся на хаду.

Жыўковы жылі на суседняй вуліцы. Лёня ўварваўся да іх у кватэру, крыкнуў адчыніўшай яму высокай паўнагрудай жанчыне, у якой усё было строгае, — і гладкая, на прабор, руская прычоска, і выраз карых вачэй, і манера трымаць сябе (гэта і была Ольга Іванаўна):

— Маме дрэнна! — і стрымгалоў кінучыся назад.

Ольга Іванаўна з мужам прыбеглі следом за ім.

— Што з табой, мама? — крыкнула яна, ледзь з'явіўшыся ў пакой.

— Дрэнна, Оленька, памру, відаць, — ціха азвалася Васіліса Пятроўна. — Ты за Лёней прыгледзь, не кідай яго. Кашулі там...

— Лёня! — рашуча распарадзілася Ольга Іванаўна, якая прызвычалася да таго, што яе беспярэчна ўсе слухаюць. — Выклічы хуткую дапамогу.

І Лёня кінучыся на вуліцу.

Аднак усё ўжо было дарэмна, і праз пяць хвілін Васілісы Пятроўны ўжо не стала ў жывых.

Маленькая стомленая бабулька з простым, маршчыністым, добрым тварам і тым жывым, яшчэ не паспеўшым адысці ад яе выразам усёдаравальнай і ўсеабдымнай любві і

ласкі да людзей, якую сустрэнеш у соцень тысяч, а можа, у мільёнаў нашых рускіх бабулек, нібы заснуўшы, ляжала на канапе, а са сцяны, з партрэта ў чорнай рамцы, уважліва, крыху сумна, глядзеў на яе вялікавокі маёр з Залатою Зоркай Героя і трыма ордэнамі Леніна на грудзях.

Васілій Жыўкоў і Ольга Іванаўна, панурыўшы галовы, стаялі каля канапы і не азірнуліся, калі ўбег з чамаданчыкам ў руцэ ўрач.

— Позна, — злосна сказала Ольга Іванаўна, глытаючы слёзы. — Няма ўжо больш нашай маці.

Клопаты па пахаванню Васілісы Пятроўны ўзяў на сябе Васілій Жыўкоў, чалавек талковы, разбітны, дзейны, шалёна закаханы ў сваю прыгожую строгую жонку, любое слова якой — гэта ўсім было вядома — выконваў у адну секунду.

Ён усё зрабіў хутка і акуратна і так дакладна, быццам толькі і займаўся тым, што хаваў людзей: выправіў неабходныя дакументы, паведаміў Алёне Іванаўне, паслаў тэлеграмы Мікалаю Іванавічу і Аляксандру Іванавічу, загадаў труну, аўтобус, аркестр, магілу на могілках, і ўжо праз дзень астанкі Васілісы Пятроўны павезлі хаваць.

Раніцай, ледзь золак прыляцеў на самалёце Мікалай Іванавіч з жонкай і трыма сынамі-трактарыстамі — здаровымі, як і бацька, абветранымі хлапцамі. На вачах Мікалая Іванавіча блішчэлі слёзы.

Не было толькі Аляксандра Іванавіча, якому і ехаць да Масквы менш трохсот кіламетраў.

На вуліцы было па-вераснёўску ціха, сонечна, але не гора, і калі выносілі з дому труну і ставілі яе ў аўтобус, на дварэ праводзіць Васілісу Пятроўну сабраўся вялікі натоўп, а ў кутку двара, каля дрыготні, усё яшчэ віселі на вярхоўцы памытыя маршчыністымі, увесь век не ведаўшымі стомаі рукамі Васілісы Пятроўны Леніны кашулі.

«Чаму няма Аляксандра?» — думалі і Мікалай, і Ольга, і Алёна, і Лёня, і ўсім ім было няёмка і сорамна перад пабочнымі людзьмі, што ён не прыехаў развітацца з маці.

А Аляксандр Іванавіч, атрымаўшы тэлеграму, спачатку не надаў ёй ніякага значэння, бо ў ёй было напісана наступнае: «Памерла Пятроўна. Пахаванне заўтра гадзіну дня на Калітніцкіх могілках. Жукаў».

«Глупства нейкае, — падумаў ён, прачытаўшы тэкст тэлеграмы, — я не ведаю ніякай Пятроўны, у мяне няма ў Маскве ніякага Жукава. Гэта, відаць, не мне».

Увесь дзень ён быў заняты заводскімі справамі, увечары засядаў на бюро райкома, паляўся там з другім сакратаром, які назваў яго бюракратам, дамоў вярнуўся позна, адразу лёг спаць і толькі на раніцу, прачнуўшыся, успомніў гэтую дзіўную тэлеграму.

«Што за глупства? — думаў ён у дабрадушным настроі, прымаючы ванну, голячыся, надзяючы свежую, пахнучую крухмалам і прасам беласнежную кашулю. — Нейкі Жукаў, Пятроўна... Хто такія?»

«Хто такія?» — працягваў ён думаць, сядзячы за сьнеданнем, і ўжо з некаторым раздражненнем, таму што думка аб тэлеграме, неадвязная, як зубны боль, усё мацней непакідала яго. — Пятроўна, Пятроўна...

І раптам, пабялеўшы, ускочыў з-за стала, ледзь не перакуліўшы недапітую шклянку чаю. — Ды гэта ж мая маці! — Пятроўна! А Жукаў — гэта Жыўкоў! Гэта тэлеграф пераблытаў! Як жа я адразу не здагадаўся! Дурань, балван, — ужо лаяў ён Жыўкова, які так нязграбна склаў тэлеграму. — Цялё, бабскі прыказчык!

Яшчэ быў час — чатыры гадзіны з лішнім. Ён яшчэ мог паспець развітацца з маці. Але самалёт на Маскву адлятаў

За гарадской рысай, там, дзе шырокае шасэ ідзе з Мінска на Магілёў, працягнулася ажурная керамічная агарожа. За ёю відаць карпусы новага харчовага камбіната, размешчанага на плошчы больш чым у дваццаць гектараў.

Камбінат уступіў у строй тры месяцы таму назад. На яго будаўніцтва выдаткавана каля 10 мільёнаў рублёў.

У галоўным корпусе з чатырох канвеерных патокаў штодзённа сыходзіць каля 10 тысяч бляшанак розных кансерваў.

З пускам на поўную магутнасць камбінат будзе даваць штогод пяць мільёнаў бляшанак кансерваў.

На здымку: кансервавы цэх камбіната. Фота Г. Бегуна.

толькі ўвечары, цягнік адпраўляўся а дванаццатай гадзіне дня, усё гэта не падыходзіла, і можна было паспець толькі на аўтамабілі.

Ён пазваніў галоўнаму інжынеру, парторгу, галоўнаму дыспетчару і ўсім сказаў сваім камандзірскім голасам:

— Ад'язджаю ў Маскву.

Гэтак жа, без лішніх тлумачэнняў, ён сказаў і сваёй жонцы, маладой, зграбнай жанчыне, якую, ні разу не ўбачыўшы яе, так неўзлюбіла яго маці, а, сядзячы ў машыну, кінуў шафёру:

— Цяпер паўгадзіны на дзевятую. Праз чатыры гадзіны мы павінны быць у Маскве.

— Пастараюся, Аляксандр Іванавіч, — адказаў той.

— Не пастараюся, — нахмурыўся Аляксандр Іванавіч, — а хоць кроў з носа.

Але, выязджаючы з горада, затрымаліся на пераездзе. Стары манеўровы паравоз, ляжачы пыхкаючы, штурхаў вагоны, перагарадзіў імі шашу, спыніўся і стаяў, здавалася, вечнасць, пакуль не пацягнуў іх, усё ўзмацняючы хаду да чыгуначных пакгаўзаў.

Потым давалася звярнуць з галоўнай магістралі і зрабіць вялікі круг па разбітай палявой дарозе, аб'язджаючы мост, які рамантаваўся. І ўсё гэта было нібы знарок і так недарэчы!

Аляксандр Іванавіч, сцяўшы зубы, нахмурачыся, сядзеў побач з шафёрам, і ўспомнілася яму ўсё яго жыццё з таго самага моманту, калі халодным зімовым вечарам Васіліса Пятроўна падабрала іх з Оленькай на вуліцы. Як шмат гадоў мінула з таго часу! І колькі прыкрасці і крыўды прынес ён за гэтыя доўгія гады маці!

І таму, што ён упершыню падумаў аб сабе так, яму стала няцярпна шкада, што ўжо нічога нельга паправіць, змяніць, што цяпер ужо ўсё позна.

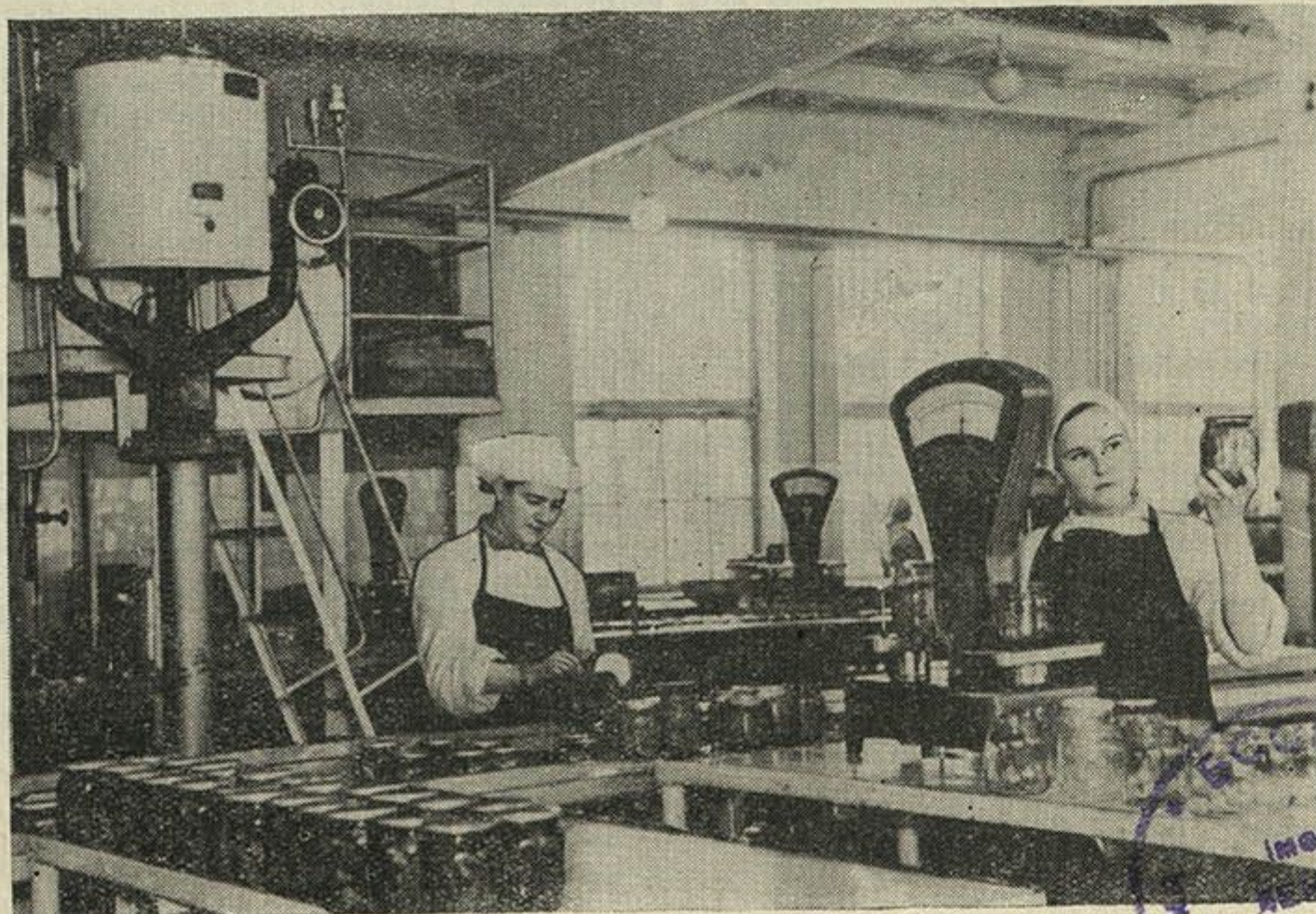
Да Масквы пад'ехалі ўсё-такі а палове першай. Але трэба было яшчэ доўга кружыць па горадзе, па яго вуліцах, то шырокіх, то, як рукаў, вузкіх, але ўсюды шумных, неспакойных, мітуслівых, поўных пешаходаў, аўтамабіляў, тралейбусаў, аўтобусаў, грузавікоў; прастойваць ледзь не на кожным скрыжаванні каля светафораў. Аляксандр Іванавіч загадаў ехаць проста на могілкі.

А пахавальная працэсія тым часам рухалася па Маскве, мінула Сырамятнікі, Зямлянку, паднялася ўгару на цесную, бязладную Таганскую плошчу і, абагнуўшы яе, рушыла па прамой вуліцы да Абельманаўскай заставы. Але вось і застава была ззаду. Некалькі хвілін язды па траскім бруку міма старых драўляных домікаў, і ўжо відаць былі высокія дрэвы за агарожай могілак.

Ніхто не звярнуў увагі на запыленую машыну, што стаяла каля варот, і толькі калі ў мітусні і штурханіне да труны кінуліся з вянкамі і вялізнымі букетамі жывых кветак, спачатку Ольга, за ёй Жыўкоў, Мікалай, Лёня і хлопцы-трактарысты, якія неслі труну, убачылі стаяўшага ў баку бледнага, нахмуранага, са сцятымі губамі Аляксандра Іванавіча.

Ён стаяў, па-вайсковому выцягнуўшы рукі па швах, своеўладны, рашучы чалавек, і калі разнесліся сумныя гукі аркестра, скупыя, рэдкія слёзы пабеглі па яго шчаках.

Пераклад з рускай мовы.



19

ПЕРШАЯ ЖАНЧЫНА-ПАДАРОЖНИЦА

„У НАС пачынаецца ўжо легіён ганаровых жанчын, і, здаецца, ён хутка стане шырокім і магутным. У ім адной з першых будзе аднойчы, напэўна, лічыцца тая, чый партрэт, сярод крэпаў і пальм, стаіць цяпер вось перад вамі ўсімі.

Дазвольце ж мне прапанаваць вам... сказаць гэтай нашай дарагой жанчыне: слава, слава, слава!».

Так гаварыў В. В. Стасаў на вечары, прысвечаным памяці А. В. Патанінай — першай жанчыне, якая ўнесла вялікі ўклад у этнаграфічную навуку. Адной з першых жанчын яна была прынята ў члены Рускага геаграфічнага таварыства і за сваю працу ўзнагароджана залатым медалем.

Аляксандра Віктараўна Патаніна (Лаўрская) нарадзілася 6 лютага 1843 г. у Ніжнім Ноўгарадзе. Бацька, настаўнік духоўнай семінарыі, увесь час быў заняты і амаль не ўдзяляў увагі і ласкі дзецям. Маці, хоць і загрузаная па гаспадарцы, займалася выхаваннем і першапачатковым навучаннем дзяцей.

Сябровак-аднагодак у маленькай Шуры не было. Але для сваіх год яна была вельмі развітой дзяўчынкай і сябрала з дарослымі. Гуляць любіла са сваім малодшым братам Косцей.

Вялікі ўплыў рабіла на дзяцей нянька. Яна расказвала казкі, апісвала, як хадзіла на багамолле ў Кіеў, знаёміла з жыццём прыгонных сялян. Асабліва ўразлівы дзяцей рэкруцкія наборы. Знаёміліся яны і з бурлацкай доляй. Уражанні дзяцінства не прайшлі бясплённа для Аляксандры Віктараўны. Праз усё жыццё пранесла яна любоў да народа і яго творчасці, цікавасць да падарожжаў.

Калі дзяўчынка падрасла, маці пачала вучыць яе па псалтыру.

Пазней яе адукацыяй занялася Е. П. Юр'ева — цётка вядомага белетрыста Бабарыкіна. Але найбольшы ўплыў на падрастающую Шуру аказаў старэйшы брат, Валяр'ян, які некалі сябраваў з Дабралюбавым. Ён прывіў ёй любоў да прыродазнаўчых навук, навучыў збіраць калекцыі, гербарыі, праводзіў з ёю доследы па фізіцы і хіміі.

Здольная дзяўчына ўсімі сіламі цягнуца да навукі, займаецца маляваннем. Але ў дачкі небагатага правінцыяльнага свяшчэнніка мала было надзеі трапіць у навуку, да якой жанчыне ў той час наогул былі закрыты дарогі.

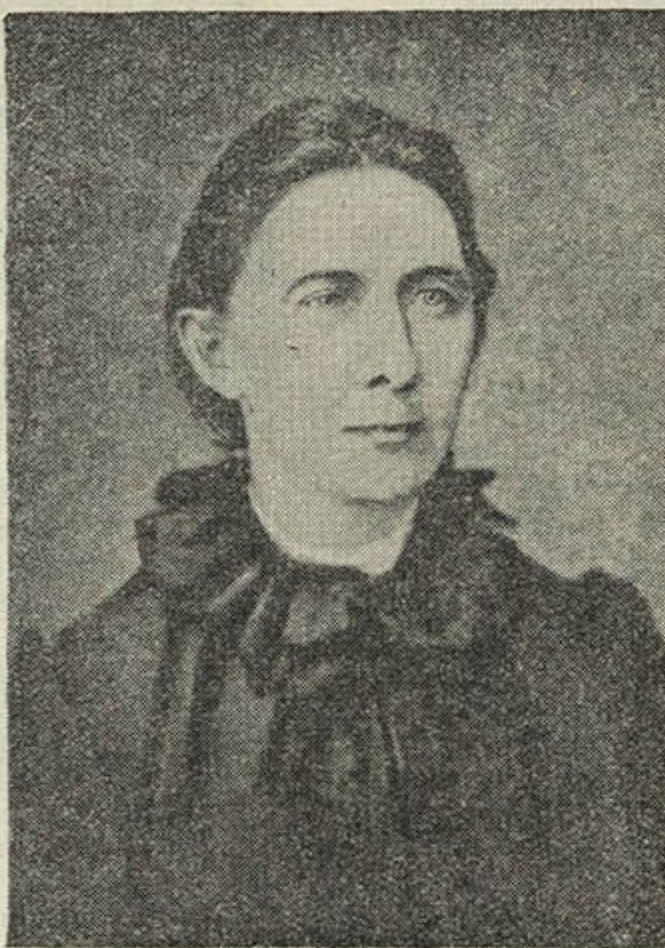
Замкнёная па натуре дзяўчына глыбока затоіла сум па навуцы, па «сапраўдных» людзях.

У год адмены прыгоннага права Аляксандра Віктараўна адчыняе школу для дзяўчынак і ўся аддаецца гэтай справе. А ў 1866 г. у Ніжнім Ноўгарадзе адчыняецца епархіяльнае вучылішча для жанчын, у якім яна атрымала месца выхавальніцы. Аляксандра Віктараўна добра сумленна адносілася да сваіх абавязкаў. Але праца ў духоўным вучылішчы, сярод людзей з абыватальскімі інтарэсамі не магла цалкам зацікавіць яе кіпучую натуру.

І яна сумавала, калі задумвалася над тым, што з гадамі прыдзеца адмовіцца ад мар аб другім, сапраўдным жыцці.

Ужо даўно прайшло юнацтва, калі нечаканыя абставіны змянілі лёс Аляксандры.

У 1872 г. яе брата Канстанціна саслалі ў Нікольск.



Аляксандра Віктараўна Патаніна.
(З фатаграфіі 1883 г.).

Тут ён пасябраваў з ссыльным Г. Н. Патаніным. Прыехаўшы да брата, Аляксандра Віктараўна пазнаёмілася з Патаніным. Праз год яны пажаніліся, былі вельмі шчаслівыя ў сямейным жыцці і прынеслі вялікую карысць навуцы сумеснай працай у часе падарожжаў.

У 1875 г. пасля памілавання Патаніны прыехалі ў Пецярбург. Тут Патанін пачаў дабівацца ў Рускага геаграфічнага таварыства дазволу арганізаваць экспедыцыю для вывучэння Цэнтральнай часткі Азіі на поўдні Томскай і Енісейскай губерняў.

Атрымаўшы дазвол, Патаніны пачалі актыўна рыхтавацца да падарожжа. Аляксандра Віктараўна разам з мужам наведвае лабараторыі, вывучае розныя метады калекцыяніравання, прэпаравання жывёлы, шліфоўкі горных парод, у архівах шукае матэрыялы аб малавядомых Азіі і Цібеце.

Жывучы ў Пецярбургу, Аляксандра Віктараўна слухае папулярныя даклады Мендзеева, Сечанава, паколькі ва ўніверсітэт для яе быў доступ закрыты. З твораў жывапісу знаёміцца на выстаўках, дзе з'яўляюцца палотны Рэпіна, Верашчагіна, Шышкіна.

У ліпені 1876 г. у Зайсане Патаніны канчаюць падрыхтоўку да падарожжа.

Ужо ў першы дзень А. В. Патаніна атрымала баявое хрышчэнне. Вышлі ноччу. Пачалася наваліца. А калі яна ўціхла, хмара камароў не дала падарожнікам спакою.

Многія жанчыны, якія знаёміліся з падарожжамі па Майн-Рыду і Жуль Верну, страцілі б цікавасць да іх пасля такой першай ночы. Не такая была Патаніна. Яна ўмела знайсці ў падарожжы шмат прыгожага і цікавага. Яна назірала за бытам невядомых народнасцей, асабліва цікавілася жыццём жанчын, рабіла замалёўкі, збірала калекцыі, дапамагала весці метэаралагічныя назіранні, збірала этнаграфічны матэрыял.

Пераходзячы рэкі ўброд, перапраўляючыся на выдзеўбаных лодках, падымаючыся на перавалы і спускаючыся ў топкія лагчыны, сустракаючыся ў пустыні з пясчанымі бурамі, А. В. Патаніна не ведала стомы і не прасіла адпачынку. Яна ніяк не магла прымірыцца з цеснотой і брудам, у якіх жылі народы Азіі. Заўсёды старалася легчы бліжэй да свежага паветра. Урэшце захварэла на рэўматызм, што выклікала хваробу сэрца.

За лега прайшлі вялікі шлях. На зімоўку спыніліся ў Кобда. Тут А. В. Патаніна занялася зборам этнаграфічных даных, у выніку якіх з'явілася праца «Тэатральныя паказы і рэлігійныя святкаванні ў Кітаі».

Вясной накіраваліся да горада Хамі. Шлях быў цяжкі. Трывожнае чаканне нападу дунган, пераход праз пустыню Гобі з яе пясчанымі бурамі і нясцерпнай гарачынёй.

У в. Сантоху А. В. Патаніна пазнаёмілася з кітайкай, аб якой пісала ў сваёй працы «Аб кітайскай жанчыне». К зіме 1877 г. падарожжа было закончана. Гербарый Пецярбургскага батанічнага саду папоўніўся многімі відамі раслін. Падарожнікі прывезлі калекцыю насякомых, 340 экзэмпляраў птушак, першую карту Паўночна-Заходняй Манголіі.

Свае працы Патаніна тады не публікавала. Яны вышлі, дапоўненыя, пасля новых падарожжаў. Усіх прац яна напісала 17.

У 1879 г. пачалося другое падарожжа, на гэты раз у краіну уранхайцаў — Туву, апісанае ў адной з лепшых прац: «З падарожжа па Уранхайскай зямлі».

Цяпер яна прывычалася да вандроўнага жыцця, аб якім піша з лёгкім гумарам: «Было нешта прыемнае ў гэтых начлегах пад зорным небам, сярод пустыні, праўда, з адной умовай, каб не было ветру і не ішоў снег».

Пасля другога падарожжа Патаніны зрабілі перадышку ў Іркуцку. Было пройдзена 1 800 вёрст, адзначана 6 астранамічных пунктаў, зроблены карты некаторых маршрутаў. Сабрана калекцыя з 400 відаў раслін, 1 000 насякомых, 80 чучал птушак, 120 узораў горных парод.

Справаздача па двух падарожжах заняла два тамы. Яшчэ два тамы занялі этнаграфічныя матэрыялы: запісы легенд, казак, павер'яў, загадак, апісанні архітэктуры і быту, шмат замалёвак. Ва ўсёй гэтай працы немалая доля належала Аляксандры Віктараўне, якая прызнавала чужыя заслугі і замоўчвала свае, адказваючы жартам на заўвагі знаёмых. У спісах удзельнікаў падарожжаў яна не лічылася ні пад якой вучонай рубрыкай, нічога не атрымлівала за сваю працу, хоць выконвала абавязкі мастака і батаніка.

Зімой у Іркуцку Патаніны вялі актыўную грамадскую работу, вывучалі жыццё буратаў. Вясной прыехалі ў Пецярбург, дзе іх акружыла моладзь.

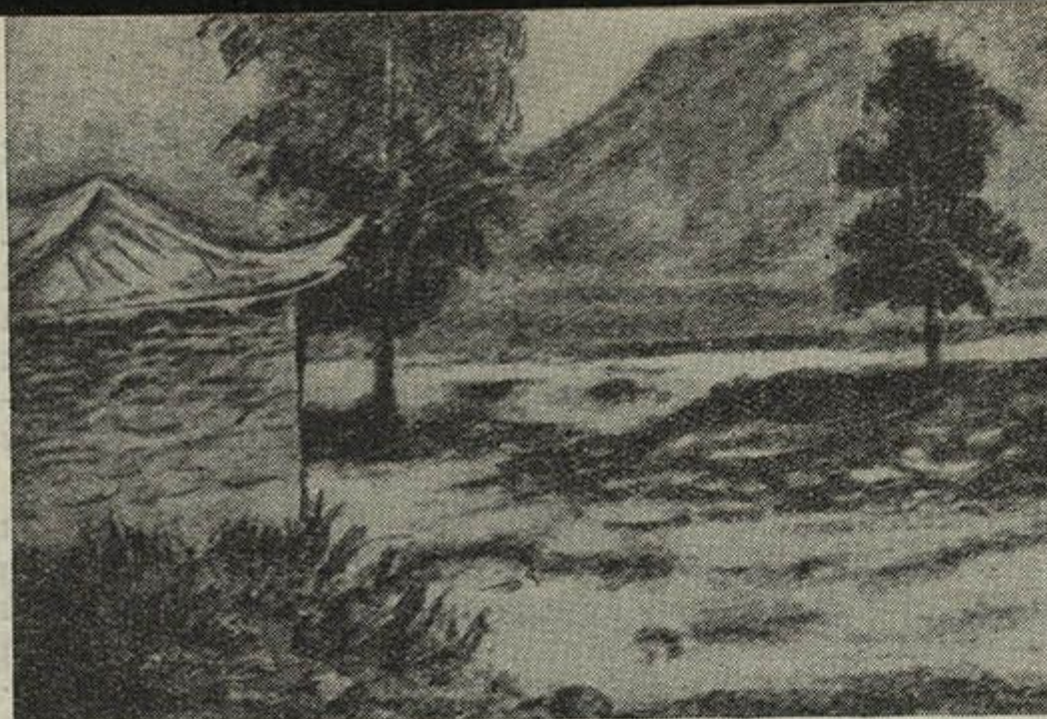
У трэцяе падарожжа Патаніны выехалі ў жніўні 1883 г. з г. Кранштата. Доўгі час ехалі праз моры і акіяны. Навуковую работу пачалі з Пекіна. Пасля летняй работы спыніліся на зіму ў сялібе Ні-Чжа.

Вясной экспедыцыя накіравалася ў Цібет. Сродкі канчаліся. Пераход быў цяжкі. Падымаліся да 4 000 м. Аляксандру Віктараўну непакоіў рэўматызм. Адзінай уцехай быў збор і засушка раслін, якіх тут знайшлося багата, а таксама замалёўкі. За Габійскім Алтаем трэцяе падарожжа закончылася. Да багатага матэрыялу дабавіліся яшчэ здымкі маршруту ў 5 700 вёрст з 62 астранамічнымі пунктамі.

Выступіўшы з дакладам на пасяджэнні Геаграфічнага таварыства, Патаніны паехалі ў Іркуцк, які стаў для Аляксандры Віктараўны родным домам.

Тут яна працуе ў аддзеле Геаграфічнага таварыства, а таксама ў газеце «Усходні агляд», дзе вядзе замежны аддзел і агляд часопісаў. Яна прымае ўдзел у арганізацыі выстаўкі буддыйскага культу, піша працу «Бураты», за якую атрымала залаты медаль.

У 1891 г. у Пецярбургу пачалася падрыхтоўка да чацвёртага падарожжа ў Кітай і Усходні Цібет. Восенню



Від на раку, якая працякае праз горад Тарсанд.
Работа А. В. Патанінай (масла).

1892 г. з Кяхты А. В. Патаніна адправілася ў сваё апошняе падарожжа, хоць дактары ёй катэгарычна забаранялі. Але яна скрыла свой стан здарс'я. «Перашкаджаць мужу ў яго працы — хіба ў гэтым маё прызвание?» — гаварыла яна.

Шлях быў цяжкі. Ехалі на павозках, а потым перайшлі на насілку. Аляксандра Віктараўна апісала гэты шлях у працы «1 100 вёрст на насілках».

У Тарсанда 8 мая, за чаем, пачаўся сардэчны прыступ. Калі крыху палепшала, Аляксандра Віктараўна ўгаварыла мужа ісці далей. Па дарозе ў Шанхай прыступ паўтарыўся. Адняло мову, паралізавала рукі і ногі. Чуючы блізкую смерць, яна хацела вярнуцца на радзіму. Але 19 верасня 1893 г. яна моўчкі і назаўсёды развіталася з мужам.

Пахавана Аляксандра Віктараўна ў Кяхце, дзе прадоўжыла на свае сродкі паставілі ёй помнік.

На вышынях Мангольскага Алтая ўвекавечана памяць аб непарушнай дружбе энтузіястаў навукі: снегавыя вяршыні гор носяць імёны Аляксандры і Грыгорыя Патаніных.

О. ЛУКАШОНАК

РЭЛІГІЯ ЗНЕВАЖАЕ ЖАНЧЫНУ

ПРАЗ вясковую вуліцу паволі пасоўваецца на тоўп. Перад ім, прывязаная да воза, ідзе «маленькая і зусім голая жанчына, амаль дзяўчынка... Усё цела яе ў сініх і барвовых плямах... левая частка пругкіх дзявочых грудзей рассечана, і з яе сочыцца кроў... Ногі жанчыны, стройныя і маленькія, ледзь ступаюць па пыле, корпус вельмі сагнуты і вагаецца, і ніяк нельга зразумець, як яна яшчэ трымаецца на гэтых нагах, скрозь, як і яе цела, пакрытых сінякамі...

А на возе стаіць высокі мужчына..., у адной руцэ ён трымае лейцы, у другой — бізун і метадычна б'е ім раз па спіне каня і раз па цэле маленькай жанчыны, і без таго ўжо дабітай да страты чалавечага аблічча».

З гэтым малюнкам дзікай расправы на ўскраіне царскай Расіі, апісаным А. М. Горкім у апавяданні «Вывад», пераклікаецца кніга, якая выйшла нядаўна ў ЗША пад назвай «Злачыннасць жанчыны». Аўтар кнігі — вядомы крыміналіст і сацыёлаг Ота Палак — абвінавачвае жанчыну ў няпоўнацэннасці і схільнасці да «грэхападзення». Бесчалавечныя, зняважлівыя адносіны да жанчыны характэрны для эксплуатацыйскага грамадства і на працягу стагоддзяў асвятляюцца рэлігіяй. Уніжаную, пазбаўленую элементарных правоў, задушаную катаржнай працай і беспрасветнай галечай, жанчыну рэлігія разглядае як істоту ніжэйшую ў параўнанні з мужчынай. Прававерныя яўрэі, чытаючы ранішнюю малітву, славяць бога: «Хвала табе, божа, што ты не стварыў мяне аслон,

рабом і... жанчынай». З пункту погляду іудзейскай рэлігіі жанчына прыроўніваецца да асла і раба. Рабі Гэтым словам абазначаўся не чалавек, а істота, жывы прадмет, які можна было прадаць, абмяняць на іншую рэч і нават забіць. Такі погляд на жанчыну не з'яўляецца манаполіяй іудаізма. Як не чалавека разглядае жанчыну і мусульманская рэлігія. У свяшчэннай кнізе мусульман гаворыцца: «...Клятвы перад жанчынамі не абавязковы, бо жанчына не чалавек».

Не лепш абыходзіцца з жанчынай і хрысціянская рэлігія. «Курыца не птушка, баба — не чалавек», — гаварылі ў старой Расіі. Тэарэтыкі хрысціянства з самага пачатку яго існавання адзін перад другім практыкаваліся ў зневажанні жанчыны. «Самыя лепшыя з іх, — гаворыць пра жанчыну славуты «бацька царквы» Іяан Златауст, — толькі расфарбаваныя труны». Афанасій Вялікі пісаў, што жанчына агідней казла і небяспечней д'ябла, а святы Купрыян характарызаваў жанчыну як «чуму, язву, пагібель, атручаны цукар, якім сатана хоча купіць нашы душы».

Такі зняважлівы погляд на жанчыну вынікае з самага рэлігійнага вучэння.

Прыніжэнне чалавечай годнасці жанчыны пачынаецца з рэлігійнага міфа аб стварэнні чалавека богам. Паводле гэтага міфа, жанчына, як другарадная і падначаленая мужчыне істота, створана пазней мужчыны. У Бібліі сказана, што бог стварыў жанчыну толькі пасля таго, як убачыў, што мужчына сумуе:

«І сказаў пан бог: не добра быць чалавеку аднаму; ствару яму памочніка...» Не сябра, не! — Памочніка.

Царква абвінавачвае жанчыну ў тым, што яна вінавата ва ўсіх няшчасцях роду чалавечага: людзей бог выгнаў з рая, пракляў і асудзіў на пакуты за тое, што жанчына парушыла яго забарону. Рэлігія вучыць, што гэтае пракляцце пераходзіць з пакалення ў пакаленне, і чалавецтва павінна расплачвацца цаною пакут за грэх «першамаці».

На працягу стагоддзяў царква ізалявала жанчын ад удзелу ў грамадскім, палітычным жыцці, уціснула яе ў чатыры сцяны, абмежавала інтарэсы вузкімі і цеснымі рамкамі сямейных адносін. Нядаўна папа рымскі ў прамове да веруючых перасцерагаў жанчын ад удзелу ў грамадска-палітычным жыцці, заяўляючы, што гэта вядзе да псавання «прыроджаных жаночых інстынктаў».

Рэлігія патрабуе, каб жанчына ва ўсім падначальвалася мужчыне. Да замужства гаспадаром дзяўчыны з'яўляецца бацька, а пасля — муж. Пасля шлюбу бацька нявесты, перадаючы сваю ўладу, уручаў мужу бізун, які называўся «дзяржавай». Няроўнасць мужа і жонкі ў сям'і рэлігія разглядае як акт, устаноўлены самім богам. У Каране гаворыцца: «Мужы стаяць вышэй за жонак, таму што бог даў першым перавагу над другімі».

Варварскія адносіны да жанчыны існуюць і зараз у капіталістычных краінах. У радзе гэтых краін біць жонак дазваляецца... законам. У амерыканскім штаце Алабама, паводле закона, муж мае права біць сваю жонку палкай. Праўда, у законе ёсць агаворка, што палка павінна быць таўшчынёй не больш двух пальцаў, але гэта ніколі не змяншае дзікасці законаў краіны, якая лічыць сябе вельмі цывілізаванай.

У 1931 г. рымскі папа Піі XI у спецыяльным пасланні «Аб хрысціянскім шлюбе» пісаў: «Сямейнае жыццё мае на ўвазе ўладу мужа над жонкай і дзецьмі і паслужлівае падначаленне, прадбачлівую паслухмянасць жонкі мужу».

З'яўляючыся лютым ворагам навуковага прагрэсу, рэлігія асабліва жорстка выступае супроць удзелу жанчыны ў навуковай дзейнасці. Стагоддзямі царкоўнікі трымалі свядомасць жанчын у палоне самых дзікіх забабонаў, абвінавачвалі яе ў тым, што яна — разумова абмежаваная істота. Мусульманская рэлігія вучыць: «Калі хочаш зрабіць правільна, паслухай жанчыну і зрабі наадварот». Да рэвалюцыі ў Расіі была пашырана прыказка: «У бабы волас доўгі, ды розум кароткі». Сотні тысяч таленавітых ад прыроды жанчын не маглі прабіцца да навукі. Царкоўнікі пахавалі іх таленты. Першая ў свеце жанчына-прафесар матэматыкі Соф'я Кавалеўская была вымушана пакінуць радзіму, дзе панавала царква.

Погляд на жанчыну як няпоўнацэнную істоту на руку эксплуатацыйным класам. Жаночая праца ў царскай Расіі цанілася значна танней за мужчынскую. Яшчэ і зараз у капіталістычных краінах за роўную работу жанчына атрымлівае заробатную плату намнога меншую чым мужчына.

У выніку поспехаў сацыялістычнага будаўніцтва, бурнага росту навукі і нябачанага росквіту культуры большасць жанчын нашай краіны вызвалілася ад рэлігійных забабонаў. Пад рэлігійным уплывам знаходзіцца яшчэ частка жанчын, якія не ведаюць, як рэлігія іх уніжае.

Камуністычная партыя праводзіць сярод веруючых велізарную выхаваўчую работу, накіраваную на вызваленне свядомасці веруючых жанчын ад рэлігійнага уплыву. Многія жанчыны, якія трапілі пад уплыў рэлігійных арганізацый, парываюць з імі. Так, у будтрэсце № 3 горада Мінска работніцы-тынакоўшчыцы тт. Ражанская, Кавалеўская, Віллі публічна заявілі аб выхадзе з рэлігійнай секты.



Сяргей ХРАМЯНКОУ

Байка

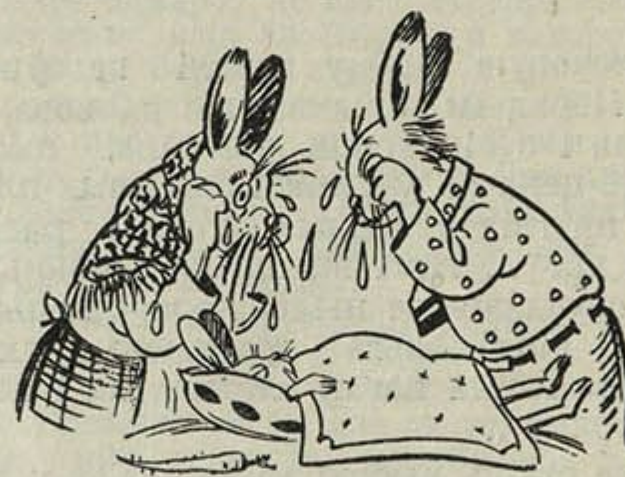
Жылот у зайчаняці разбалеўся,
[Няйначай заячай капусты ён аб'еўся].
Зайчыха часу марнаваць не стала,
У кошык палажыла хлеба, сала,
Шчэ' сёе-тое з рыбнай гаспадаркі...
І з просьбаю вялікай
Пабегла да лісы — знахаркі.
— Ратуй сына, галубачка-сястрыца,
Жывоцік у яго...
Няйначай «чамярыца»

схапіла беднага,
Адзіны ён у нас...
— Бог дапаможа. —

Кажа ёй лісіца,
Узяўшы кошык з рук зайчыхі.
— Лячыла я такіх без ліку.
Прышла ты, мілая, у добры час...
Вось гэтыя пупышачкі з лазы
У дзень жуче няхай

па тры разы,
А гэтаю святой вадзіцай
Мачы яму бесперапынна пяты,
Калі ж памрэ, не надта ўжо бядуі,
Народзяцца ў цябе 'шчэ зайчаняты...
Тры дні зайчаці не было спачыну,
Яму і пяты, і живот мачылі,
І ўсё ж не памагло нічога...
Нарэшце, ў больніцу завезці парашылі.
Але ён з боскай дапамогай
Не дацягнуў — у дарозе выцяг ногі...

Калі вы стрэнеце такіх знахарак,
Ганіце іх на богаў каракі!..



Служкі культу, прыстасоўваючыся да новых умоў, маскіруюць сапраўдны погляд рэлігіі на жанчыну. І зараз жанчына не можа быць свяшчэннікам. Чаму? Ды таму, што з пункту погляду рэлігіі яна — грахоўная істота. І зараз мусульманская рэлігія не дазваляе жанчыне пераступаць парог мячэці, іўдзейская адводзіць ёй у сінагозе асобнае месца, а хрысціянская забараняе заходзіць у алтар. Чаму? Таму што жанчына нібыта можа апаганіць гэтыя месцы сваёй прысутнасцю. І зараз свяшчэннік звяртаецца да нявесты са словамі: «Няхай баіцца жонка мужа свайго».

Вялікі савецкі пісьменнік, шчыры друг усіх жанчын А. М. Горкі пісаў: «Жанчына асабліва добра павінна зразумець, што царква — стары, нястомны і самы жорсткі вораг яе».

І. БРАНСКИ

Гімнастыка для жанчын сярэдняга ўзросту

1. Ногі—на шырыню плеч, рукі апушчаны. Павольна падымаючы рукі ўперад уверх, падыміцеся на наскі, прагніцеся ў спіне—удых; адводзячы рукі назад, апусціце іх у бакі ўніз і апусціцеся на ўсю ступню—выдых. Паўтарыце 4—6 раз.

2. Ногі—шырэі плеч, рукі апушчаны. Слізгаючы адной рукой па назе ўніз, другой—па баку ўверх, нахіліцеся ў бок апушчанай рукі—выдых! Выпрастайцеся і апусціце рукі—удых. Паўтарыце 8—16 раз, нахіляючыся то ўправа, то ўлева.

3. Ногі—на шырыню плеч, рукі падыміце ўверх. Прысядзьце на ўсёй ступні і, апускаючы рукі, адводзіце іх назад—выдых; устаньце, падымаючы рукі ўперад уверх, і падыміцеся на наскі—удых. Паўтарыце 6—12 раз.

Пахадзіце, супакойце дыханне. Спыніцеся, рукі на пояс—удых, апусціце рукі—выдых. Паўтарыце 2—3 разы.

4. Ногі—шырэі плеч, рукі апушчаны. Адводзячы рукі назад, падыміце іх у бакі ўверх—удых; апускаючы рукі ўперад уніз і нахіляючыся ўперад, дакраніцеся рукамі да падлогі—выдых. Паўтарыце 6—12 раз.

5. Ногі—разам, рукі скрыжуйце перад сабой. Хутка падымаючы нагу ў бок, падыміце рукі ў бакі да вышыні плеч; прыстаўце нагу і скрыжуйце рукі. Паўтарыце 8—12 раз па-

пераменна левай і правай нагой.

6. Ногі—шырэі плеч, рукі на поясе. Нахіліце тулава ўперад і, паварочваючыся ўправа, адхіліцеся назад; затым, паварочваючыся ўлева, нахіліцеся ўперад. Не выпростваючыся, тое ж самае прарабіце ў другі бок. Паўтарыце 3—5 раз. Можна выконваць, сядзячы на крэсле.

7. Сядзьце на край крэсла, вазьміцеся рукамі за спінку крэсла, ногі выцягніце ўперад, спіна прамая. Падцягваючы калені да грудзей, злёгка нахіліцеся—выдых; выпрастайце ногі, прагніцеся ў спіне—удых. Паўтарыце 6—12 раз.

8. Станьце на калені, рукі падыміце ўверх. Павярніцеся ўлева і, апускаючы рукі, упрыцеся імі ў падлогу—выдых; выпрастайцеся і падніміце рукі ўверх—удых. Паўтарыце 4—8 раз, паварочваючыся то ўлева, то ўправа.

9. Ляжце на спіну, ногі злучыце, рукі выцягніце ўдоўж тулава. Сядзьце, злёгка згінаючы ногі ў каленях, нахіліцеся ўперад і дакраніцеся рукамі да ступней—выдых, ляжце—удых. Паўтарыце 6—12 раз.

10. Ляжце на спіну, ногі злучыце, рукі пакладзіце ўдоўж тулава. Падыміце прамыя ногі ўверх—выдых; апусціце—удых. Паўтарыце 6—12 раз, апошнія 4 разы так: падыміце прамыя ногі—выдых, апусціце—удых, сядзьце, нахіліцеся ўперад і дакраніцеся рукамі да

✱

Добра наладжана фізічнае выхаванне навучэнцаў у 42-й сярэдняй школе горада Мінска. 122 вучні старэйшых класаў маюць спартыўныя разрады ўсесаюзнай класіфікацыі па розных відах спорту.

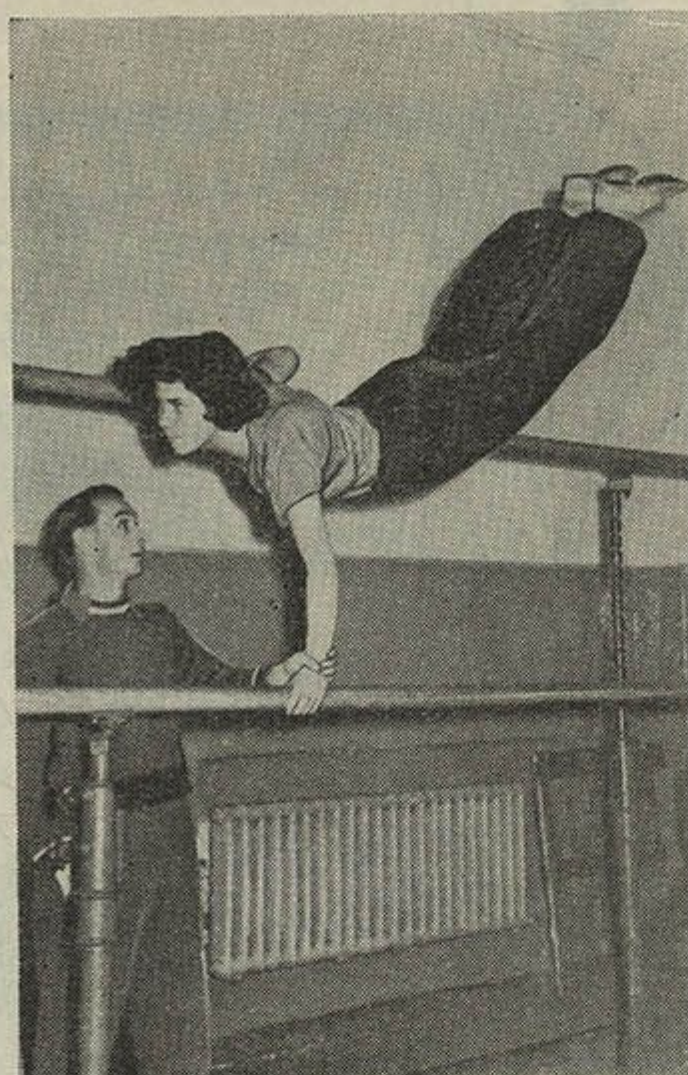
На здымку: вучаніца Раіса Кузьміна (10 клас) выконвае практыкаванне на брусьях. Выкладчык П. В. Ляговіч. Фота Г. Бегуна. (Фотахроніка БелТА).

✱

наскоў—выдых, ляжце—удых.

11. Станьце правым бокам да спінкі крэсла, правую руку пакладзіце на яе, левую падыміце ўверх. Левую нагу адведзіце назад. Апускаючы левую руку ўніз, адведзіце яе назад, адначасова падыміце левую нагу вышэй уперад; не спыняючыся, падыміце руку ўперад уверх, а нагу адведзіце назад. Тое ж прарабіце, стоячы левым бокам да крэсла. Паўтарыце 6—10 раз кожнай нагой. Затым падыміце рукі ўверх—удых, апусціце—выдых. Паўтарыце 2—3 разы.

12. Ногі пастаўце разам, рукі



злёгка сагнуце. Хадзьба на месцы на працягу 30—60 секунд. Высока падыміце калені і энергічна рухайце рукамі. Канчайце, паступова запавольваючы крок. Спыніўшыся, разведзіце рукі ў бакі ўніз—удых, апусціце—выдых. Паўтарыце 2—3 разы.

Л. ФЯДЗЯЕВА.

Каб не паўнецць...

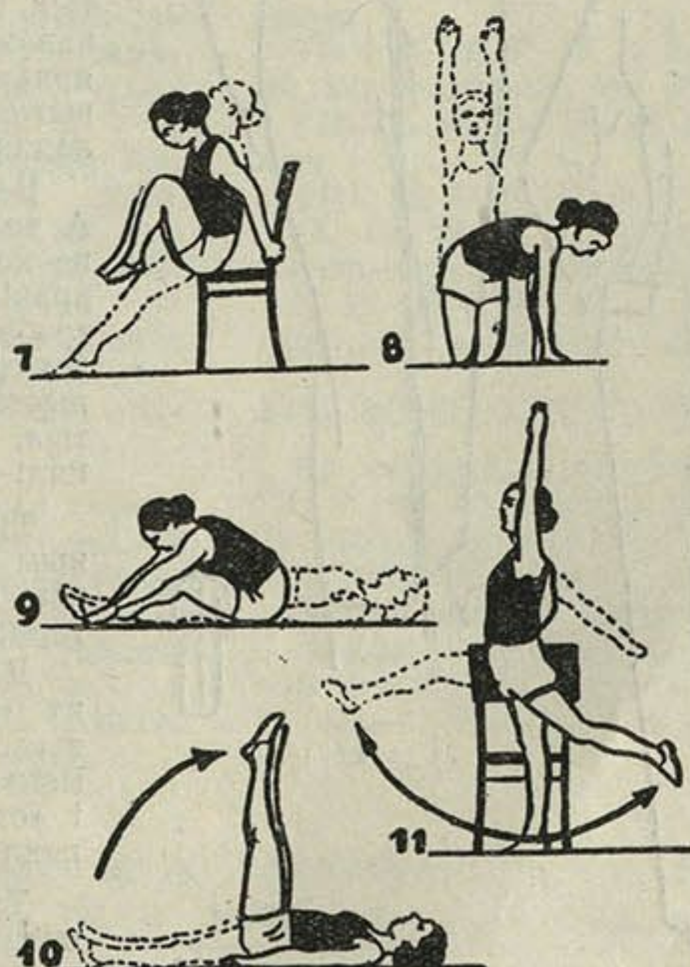
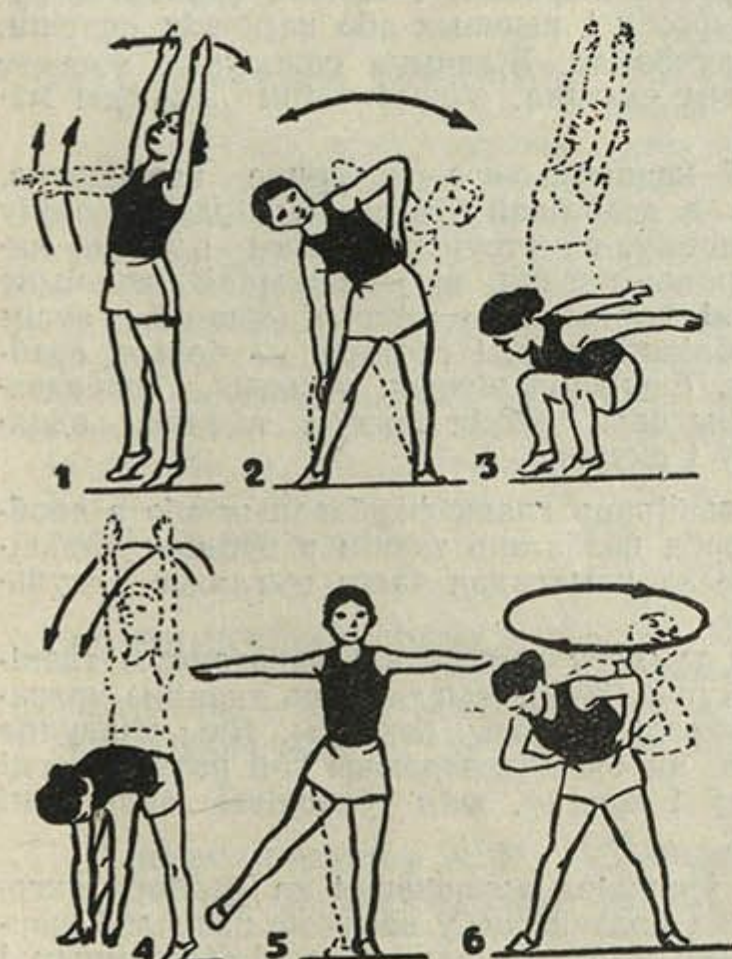
Шмат прыкрасцей прыносіць жанчынам паўната. Поўныя жанчыны часта выглядаюць значна старэй сваіх год. Але справа не толькі ў знешнасці. Жанчыны, якія пакутуюць ад атлусцення, хутка стамляюцца ад хады, ад усякай фізічнай нагрузкі. Яны стараюцца пазбягаць яе. А гэта вядзе да яшчэ большай паўнаты. Як жа змагацца з паўнатай?

Некаторыя жанчыны лічаць, што для гэтага даволі рабіць практыкаванні для мышаў брушнага прэса. Гэта не так. Неабходна рабіць увесь комплекс гімнастыкі.

Гімнастыкай трэба займацца ў праветраным пакоі, а летам—на паветры. Касцюм для гімнастыкі павінен быць лёгкі, які не абмяжоўвае рухаў. Выконваць практыкаванні трэба ў сярэднім тэмпе, дыхаць раўнамерна. У першыя дні паўтарыце кожнае практыкаванне 3—4 разы.

Пасля гімнастыкі рабіце вільготнае абціранне або прымайце душ. Затым расцірайце цела сухім ручніком.

Трэба таксама рабіць пешаходныя прагулкі, паходы, займацца спортам, раней параіўшыся з урачом.



Для пажылога ўзросту

КАЛІ ў мінулым маладосць, стройнасць форм, яркасць фарбаў, хараство або прыемны выгляд дапамагалі апранацца жанчыне, то ў пажылым узросце, наадварот, элегантнасць павінна скрыць узроставыя недахопы знешнасці.

Для пажылых жанчын не трэба ствараць, як некаторыя думаюць, нейкую асаблівую моду. Калі пажылая жанчына не будзе прытрымлівацца агульнага асноўнага моднага характару сілуэта, яна будзе выдзяляцца з натоўпу сваёй недарэчнай старамоднасцю, несучаснасцю. Але для таго, каб не ісці за модай слепа, не пашкодзіць свайму вонкаваму выглядзе, трэба, ведаючы свае недахопы і вартасці, умець падначальваць моду сабе.

Цікавую думку наконт гэтага выказваюць французскія мадэльеры. Яны не прызнаюць ніякіх уступак узросту і лічаць, што пажылая жанчына можа і павінна быць элегантнай. Жанчына пяцідзесяці год не павінна застываць на той модзе, якая ёй была да твару ў дні яе маладосці; калі яна не хоча выглядаць старэй за свае гады, яна не павінна адступаць ад моды сённяшняга дня. Трэба дабівацца, каб туалет не кідаўся ў вочы, але быў прыгожым і модным, каб прычоска ішла да твару, каб пасавалі дадаткі да туалету.

Страчаная свежасць маладых год кампенсуецца ў жанчыны дасканалым веданнем, як сябе трымаць, умением выявіць сваю індывідуальнасць, веданнем усіх прыёмаў крою, якія могуць зрабіць фігуру больш стройнай.

Жанчына пяцідзесяці год выбірае больш простыя і прамыя лініі, пакрой, не адразны ў таліі, пазбягае надта прылягаючых сукенак і касцюмаў, таксама як і вельмі шырокіх спадніц, носіць хутчэй доўгія сукенкі, чым вельмі кароткія.

У вясчэрніх сукенках жанчыне гэтага ўзросту не трэба рабіць вельмі вялікіх выразаў, лішне адкрываць плечы і верхнюю частку рук, лепш акаймоўваць плечы лёгкай драпіроўкай.

Колеры трэба падбіраць мяккія, прыемных воку адценняў.

З многімі з гэтых палажэнняў мы павінны згадзіцца.

У касцюме вельмі важна скульптурная акрэсленасць формы. Пажылая жанчына перш за ўсё павінна паклапаціцца аб бялізне: поясе і бюстгальтары. Акрамя таго, яна павінна прыстасаваць да сваёй фігуры сілуэт сённяшняга дня. Так, напрыклад, пры мяккай натуральнай лініі пляча сучаснай моды для некаторых поўных фігур можна ўжыць і невялікія падплечнікі, яны дапамогуць «далапіць» выразную форму пляча.

Форму вузкай сукенкі не трэба ўтрымаваць — яна можа выявіць недахопы фігуры. Трэба пазбягаць таго, што асабліва характэрна для маладога аблічча — адкрытых сукенак з вялікімі выразамі і вельмі кароткімі рукавамі, занадта шырокіх і пышніх або кароткіх спадніц, яркакалёрных спалучэнняў. Жанчына пажылога ўзросту выглядае пры гэтым смешна, з прэтэнзіяй заўсёды маладзіцца.

Вельмі важна ў касцюме яго колернае вырашэнне. А таму належыць з асаблівай увагай падбіраць тканіну па колеру, па малюнку, па структуры. Нам здаецца няправільным пашыраны погляд, што пажылой жанчыне трэба насіць толькі чорныя або цёмныя тканіны; зусім дапушчальны, асабліва летам, і светлыя — белыя, срабрыстыя, пясочныя, блеклаблакітныя, бэзавыя, зеленаватыя, каб толькі яны былі мяккіх тонаў і выгадна адцянялі колер валасоў і скуры.

Тканіны лепш выбіраць гладкафарбаваныя або з дробным малюнкам; трэба пазбягаць тканін з буйным малюнкам — у іх жанчына немаладая часта выглядае «вульгарна выстраенай».

Для прыгожага туалету лепш узяць аднатонную тканіну прыгожай фактуры. Добра выглядаюць тканіны крэпавых структур з шэрсці, віскозы, бавоўны. Яны кладуцца мякка і пластычна, як бы адпавядаючы той размеранасці і «сталасці» рухаў і жэстаў, якія ўласцівы большасці пажылых жанчын.

Трэба таксама ўважліва адносіцца і да падбору аксэсуараў. Гарманічная цэласнасць у касцюме пажылой жанчыны — неабходная ўмова яе элегантнасці. Скрамным і



спакойным па форме і колеру без крыклівай аздобы павінен быць капялюш. Зручны абутак павінен адпавядаць прызначэнню туалету. І ў пажылым узросце нельга дапускаць такія неадпаведнасці, як футравыя цёплыя чаравікі разам з прыгожай сукенкай. Трэба памятаць, што і сумка з'яўляецца адным з элементаў туалету жанчыны, а таму і тут ёсць нейкія «ўзроставыя абмежаванні» — яна павінна быць проста, строгай і прыгожай формы.

Не трэба думаць, што немалая жанчына павінна адмаўляцца ад ювелірных упрыгожанняў, толькі трэба выбіраць з іх больш строгія, скромныя, і насіць іх абмежавана, інакш можна надаць сваёй знешнасці «танны шук».

Што датычыць віду адзення, то нам здаецца, што для саліднага ўзросту лепш выбіраць касцюм або сукенку-касцюм. У ім жанчына заўсёды адчувае сябе добра апраўтай на рабоце, на вуліцы, на ўрачыстым пасаджэнні, у тэатры. Апрача таго, у ім лягчэй, чым у сукенцы, скрыць недахопы фігуры. Касцюм дае магчымасць, мяняючы блузкі, устаўкі або шалікі (якія могуць быць і яркімі), уносіць у яго большую разнастайнасць.

Пры разумным і ўважлівым выбары свайго адзення, не ганяючыся за колькасцю туалетаў, кожная пажылая жанчына, без асаблівых матэрыяльных затрат, можа стварыць сабе добры, прыгожы гардэроб.

Неабходна засвоіць адну бяспрэчную ісціну: чым старэй узрост, тым лепш і больш абдуманая трэба апранацца. Стрыманасць і строгая элігантнасць павінны з годнасцю змяніць хараство і яркасць маладосці.

С. РАЗУМОУСКАЯ,
мастацтвазнаўца.

3 часопіса мод.

Парады чытачам

ЯК ВЫВЕСЦІ ПЛЯМЫ АД ФРУКТАУ

Каб вывесці свежыя плямы ад фруктаў тканіну апускаюць на некалькі хвілін у гарачую вадку або гарачае малако і пасля мыюць з мылам. Некаторыя плямы можна вывесці растворам лімоннай кіслаты (1 чайная лыжка на шклянку гарачай вады) або разведзеным вадой нашатырным спіртам. Яго можна змяшаць і з перакісам вадароду. Ужываюць таксама раствор гідрасульфіту (5-працэнтны).

ЯК ПАПРАВИЦЬ ГАРДЗІНЫ

Гардзіны звычайна цыруюць. Але гэта адбірае шмат часу, а зацыраваныя месцы псуецца выгляд гардзін. Лепш кавалачкі ад старых гардзін адпаведнай велічыні і ўзору намачыць у крухмале і прыклеіць да гардзіны, наклаўшы іх з левага боку на дзіркі і прыгладзіўшы гарачым прасам. Удала падабраная заплатка амаль не прыкметна.

ЯК ЗНІШЧЫЦЬ ПЕРХАЦЬ

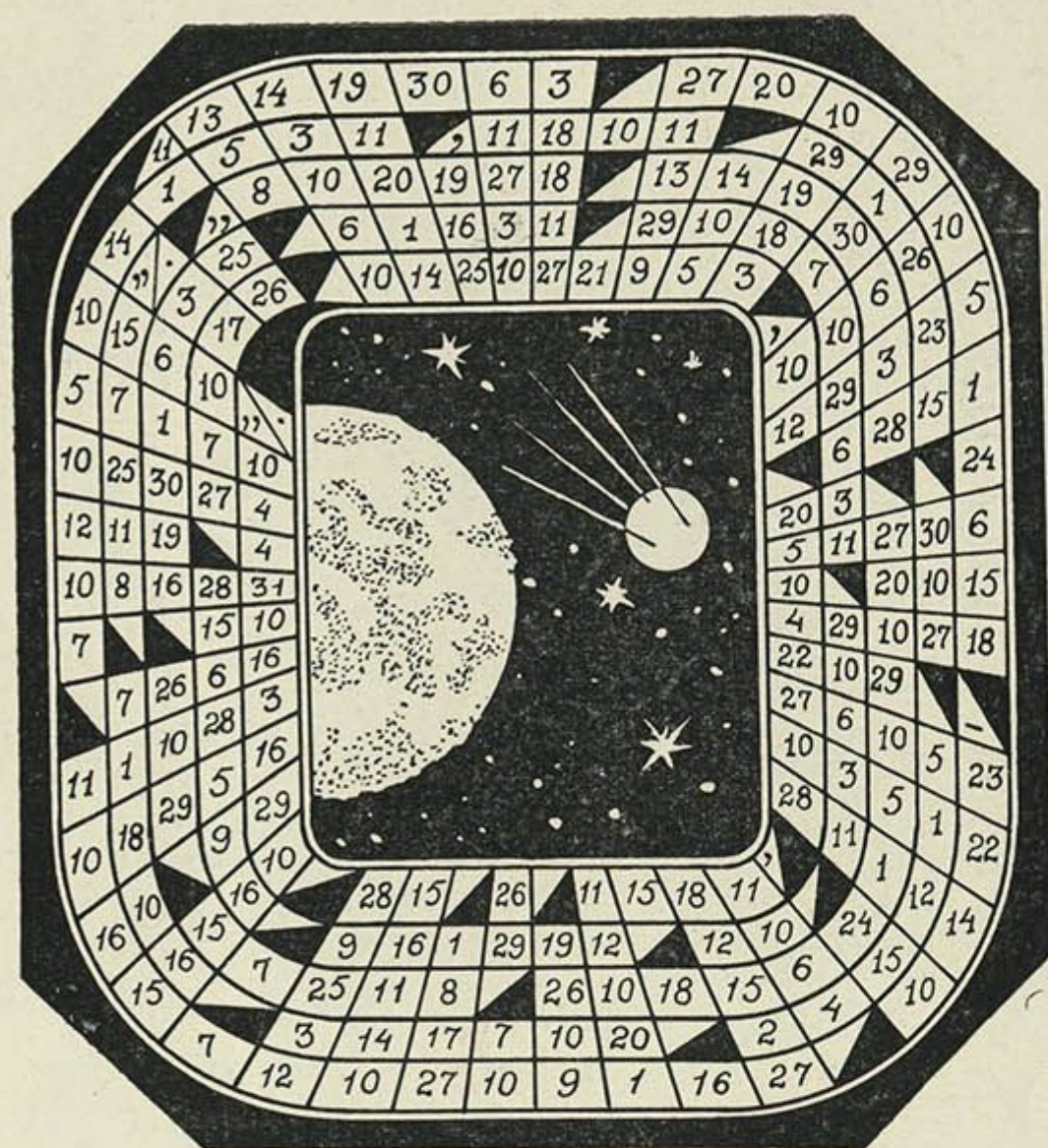
Перхаць — гэта лускавінкі, якія ўтвараюцца з рагавых

клетак, насычаных скурным салам. Перхаць бывае тлустая і сухая.

Пры тлустай перхаці на скуры галавы ўтвараюцца напластаванні. Калі іх вычэсваць, яны аддзяляюцца вялікімі тлустымі лускавінкамі. Пры сухой перхаці валасы як бы запылены; дробныя лускавінкі ўвесь час асыпаюцца.

Перхаць выклікаецца парушэннем работы сальных залоз. Каб папярэдзіць развіццё перхаці, трэба правільна даглядаць валасы і захоўваць агульны гігіенічны рэжым. Пры тлустай перхаці трэба мыць галаву 1 раз у 7—8 дзён гаспадарчым мылам. Карысна праціраць праз дзень скуру галавы растворамі пітной соды, буры або кухоннай солі (1 чайная лыжка на шклянку вады), абмежаваць у ежы тлустыя, ласункі і мучныя вырабы і прымаць полівітаміны.

Пры сухой перхаці трэба мыць галаву дзіцячым мылам 1 раз у 10—12 дзён, не ўжываць ніякіх спіртных раствораў для працірання галавы. Карысна за паўгадзіны да мыцця галавы ўціраць у валасы сыракавашу або кефір.



КРЫПТАГРАМА „СПАДАРОЖНІКІ“

Склала Яўгенія РОДЗЬКІНА

Знайдзіце словы, значэнне якіх паказана ніжэй. Разгадаўшы шыфр, расстаўце літары ў клетках крыптаграмы ў адпаведнасці з нумарамі. Калі зробіце гэта правільна, то прачытаеце дзве фразы на тэму сённяшняга дня.

I. 10, 14, 25, 10, 27, 21, 9, 5, 10 — газападобная абалонка зямнога шара.

II. 8, 11, 25, 7, 8 — трэцяя па адлегласці ад Сонца планета.

III. 18, 15, 12, 10, 7, 2, 30, 3, 30 — рэвалюцыянер-нарадаволец і вынаходнік, якому належыць ідэя лятальнага апарата, заснаванага на прынцыпе рэактыўнага руху.

IV. 27, 14, 5, 19, 16, 9 — выдатны рускі вучоны-астраном, заснавальнік Пулкаўскай абсерваторыі.

V. 13, 14, 22, 5, 6, 12, 9, 5, 23 — савецкі астраном-бальшавік.

VI. 4, 3, 10, 7, 18, 1, 26, 27, 18, 15 — выдатны рускі вучоны, які прадбачыў эру рэактыўнай авіяцыі.

VII. 22, 18, 15, 20, 10, 24 — асавовы склад каманды самалёта.

VIII. 16, 9, 5, 14, 10, 7, 17, 14 — лятальны апарат.

IX. 10, 22, 5, 10, 14, 10, 28, 1, 25, 9, 14, 5 — апарат, які паказвае колькасць абаротаў авіяцыйнага рухавіка.

X. 10, 22, 5, 10, 29, 5, 1, 25 — месца стаянкі, узлёту і пасадкі лятальных апаратаў.

КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ ў № 1 ЧАСОПІСА ЗА 1958 ГОД

Па гарызанталі: 1. Алмаз. 6. Асака. 11. Тэнар. 12. Армія. 13. Адрас. 14. Віцебск. 16. Украіна. 19. Гонар. 21. Лукас. 22. Цётка. 24. Палаш. 28. Таранец. 30. Куляшоў. 32. Артэк. 33. Наваі. 34. Араты. 35. Раман. 38. Анапа.

Па вертыкалі: 1. Арка. 2. Мара. 3. Зіма. 4. Рэле. 5. Мансі. 7. «Садко». 8. Крама. 9. Тракт. 10. Піла. 14. Вольт. 15. Цукар. 17. Іртыш. 18. Ажаеў. 20. Ніл. 23. Белая. 25. Аорта. 26. Арэна. 27. Луара. 29. Араб. 31. Ялта. 35. Руда. 36. Мята. 37. Нява.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: К. А. АБУШЭНКА, М. Н. БАРСТОК, Г. Л. ДАЗОРЦАВА, А. Н. ЗАХАРАВА, М. Ф. НІКІФАРАВА, Ф. А. НОВІКАВА, А. І. ФЕДАСЮК, В. І. ФІЛІПАВА.

АТ 04617

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Папідсана да друку 5/II 1958 г. Адрас рэдакцыі: Мінск Праспект імя Сталіна. Дом друку. Пакой 23. Тэлефон 3-17-51.

Друкарня імя Сталіна. Мінск. Цана 1 р. 80 к. Дадатак — выкрайка, Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Тыраж 115 000 экз. Зак. 29.

1964 г.

